

KÜYEREL 2015 KONFERANSLARI

“Teröristlerle Konuşmak” Çözüm Süreci’nin neresindeyiz?

Konuşmacılar:

Jonathan Powell

Tony Blair’in Kuzey İrlanda
Baş müzakerecisi

Cengiz Çandar

Gazeteci/Yazar

Moderatör:

Seyfi Öngider

Editör/Yazar

Tarih: 2 Nisan 2015, **Perşembe** **Yer:** Martı Otel, Taksim-İst. **Saat:** 16.00 - 18.30

Küyerel

Küyerel Düşünce Platformu

Bu kopya **Küyerel Düşünce Grubu** tarafından
Friedrich Ebert Stiftung'un katkılarıyla hazırlanmıştır.

Bu konferans, 2 Nisan 2015 tarihinde
Friedrich Ebert Stiftung Derneđi Türkiye Temsilciliđi
desteğiyle **Küyerel tarafından**, Martı Otel Taksim,
İstanbul'da gerçekleştirildi. **Tony Blair** 'in Kuzey İrlanda
Baş müzakerecisi **Jonathan Powell**, Gazeteci-Yazar
Cengiz andar 'ın Konuşmacı olduğu konferansı Editör-
Yazar **Seyfi Öngider** yönetti.

Jonathan Powell aynı zamanda
"Teröristlerle Konuşmak" kitabının yazarı
Kitap Aykırı yayınları tarafından Mart 2015'de Türkçe
olarak yayımlandı.

Açılış Konuşması

Hüseyin Çakır

(Düzenleyen kurumlar adına)

Bu konferansı düzenleyen Friedrich Ebert Stiftung Vakfı ve Küyerel adına değerli misafirimiz Jonathan Powell, Sayın Cengiz Çandar ve Sayın Seyfi Öngider ve siz değerli konuklarımıza hoş geldiniz diyorum.

Umutsuzlukla umudun bir arada yaşandığı bir dönemden geçiyoruz. Geriye dönüp baktığımızda rejimin ulus devlet paradigması aşıldı, Kürt kimliği tanındı, çok kimlikli devlet modeline geçildi veya geçiliyor; böyle bir araf durumundayız ama iktidarın ve Cumhurbaşkanı'nın Kürt meselesiyle ilgili zaman zaman yaptığı konuşmalar yüreğimizi ağzımıza getiriyor ve bizler umudu yitirmemek için direniyoruz.

Misafirimiz Jonathan Powell deneyimlerini bizlerle paylaşarak umudumuzu kaybetmememiz gerektiğini bizlerle paylaşacak diye düşünüyorum.

Powell hayatının yarısı “terörist” denilen kişiler ve örgütlerle konuşarak geçmiş bir kişidir. İran'ın silahsızlanmasında büyük rol oynadı. Dünyanın çeşitli yerlerinde silahlı çatışmaların barışçı ve demokratik yollarla çözülmesi için çalı-

şıyor. Silahlı örgütlerle hükümetler arasında arabuluculuk yapıyor.

Powell bugün dünyada çatışma süren yedi ülkede profesyonel arabuluculuk görevini yerine getirerek sorunların barışçıl bir şekilde çözülmesine katkı sağlıyor. Kürt sorunu konusunda çalışmaları olduğunu da biliyoruz. Londra merkezli Demokratik Gelişim Enstitüsü'nün de yönetim kurulu üyesi kendileri. Zaman zaman Türkiye hükümetinden isimlerle gayri resmi görüşmeler yaptığı, sürecin aktörlerine ilham verdiğini de biliyoruz.

Sayın Cengiz Çandar'ı zaten tanıyoruz. Çandar Kürt meselesinin çözümünün konuşulmasında devletin ve siyasetin resmi politikalarının kırılmasında Özal döneminde yaptığı danışmanlıkta çok önemli katkılar yaptı ve ondan sonra da bu meselenin barışçıl yollardan çözülmesi için yaptığı çalışmaları zaten takip ediyoruz. Konferansın gerçekleşmesindeki katkılarından dolayı Friedrich Ebert Stiftung Vakfı'na, Sayın Yasemin Ahi, Banu Güven'e; Aykırı Yayınları Yayınevi ve Sayın Seyfi Öngider'e ve basınla ilişkiler ve iletişimde gösterdiği performansı ile kurumsal olarak Point İstanbul'a, Tamer Altunay'a ve Aycan Işık'a; görsel çalışmalarıyla Selim Talay'a çok teşekkür ediyorum ve tekrar hoş geldiniz diyorum. Keyifli bir konferans diliyorum, buyurun sayın moderatörümüz.

Seyfi Öngider

Moderatör

Ben de hepinize hoş geldiniz diyorum.

İki bölümlü bir toplantı düşünüyoruz. İlk bölümde Mister Powell ve Cengiz Bey'in yaklaşık yarım saat civarında sunum yapmasını düşündük. Sonra kısa bir 10-15 dakika mola vermeyi düşünüyoruz; bir çay kahve molası.

İkinci bölümde de siz katılımcıların görüşleri ve daha çok da gerek Mister Powell'a gerek Cengiz Bey'e yönelteceğiniz sorularla konuyu, belki sunumlarda ele alınmayan yönleri ve boyutlarıyla tartışmaya dönük yaklaşık kırk beş dakika-bir saat toplantıyı sürdürmeyi düşünüyoruz.

Mister Powell'ın sunumuna yönelik çerçeve önerilerine yardımcı olması için ben kısaca birkaç noktaya değinmek istiyorum.

Mister Powell bizim de İngilizce başlığını tamamen Türkçeye çevirerek "Terörist/Teröristlerle Konuşmak" diye yayınladığımız kitabının Türkiye baskısı için kendisinden bir önsöz istemiştik. O önsözde çözüm sürecini yakından takip ettiğini ve barışçıl yollardan bir sonuca ulaşması konu-

sunda da iyimser olduğunu söylüyor, şöyle diyor “Çözüm sürecini birkaç yıldır yakından izleyen iyi bir gözlemci olarak meselenin barışçıl bir şekilde çözüleceğine kesinlikle inanıyorum. Bu kez çözüm ihtimali gerçekten yüksek. Kesinlikle öyle olmasını umuyor ve bekliyorum” diyor ve yine “çözüm sürecinin başarıya ulaşması açısından tarafların, iki tarafta da güçlü, kararlı, risk alacak, bu sürece yönelik eleştiri ve tepkileri göğüsleyebilecek liderlerin bulunmasının bir avantaj olduğunu” söylüyor.

Hem önsözünde hem de bugüne kadar vermiş olduğu Türkiye medyasında çeşitli röportajlarda da altını çizdiği gibi hakikaten örneğin bir yanda Tayyip Erdoğan’ın bir yandan Abdullah Öcalan’ın bu güçlü liderlik profiline uygun isimler olduğunu söylüyor. Şimdi son zamanlarda galiba tam da bu noktalardan başlayan birtakım sorunlar ortaya çıkıyor gibi görünüyor. Ben Mister Powell’dan bu duruma değinmesini isteyeceğim: Çünkü bu taraflardan güçlü lideri birisi Tayyip Erdoğan. Erdoğan son zamanlarda bu süreçte birtakım sorunlara yol açan, hatta bu süreci çeşitli gözlemcilerin sabote ettiğini düşündüğü tarzda, birtakım söylemler geliştirdi, birtakım tavırlar sergilemeye başladı. “Kürt sorunu yoktur artık” demekten başlayıp, 1990’ların “Ne olamıyorlar ki Kürtler? Her şey oluyorlar; başbakan, cumhurbaşkanı, general, daha ne istiyorlar” noktasına kadar geldi. Gerçi HDP milletvekili Sırrı Süreyya Önder bu sözlerle eskiden verilen bir cevabı tekrarladı: “Kürtler her şey olabiliyor ama bir tek Kürt olamıyorlar diye”.

Bu süreci sürüklemesi, bu sürece yönelik eleştirileri göğüslemesi beklenen lider Tayyip Erdoğan, parlamenter sistemi bekleme odasına aldığı gibi bu süreci de bekleme odasına almış gibi görünüyor.

Bu açıdan bakarak Mister Powell ne düşünüyor, bunu nasıl değerlendiriyor?

Sunumunda bunu değerlendirirse iyi olur, bizim önümüze yeni bir tartışma açısından perspektif açabilir ve özellikle Tayyip Erdoğan üzerinden Türkiye'nin son zamanlarda giderek otoriterleştiği, bu ülkede demokrasi adına ne varsa ondan giderek uzaklaştığına ilişkin eleştirilerin yoğunlaştığını biliyoruz. Dolayısıyla şöyle bir soru hepimizin karşısında duruyor: Çözüm süreci denilen süreç, Kürt meselesini çözecekse, bu Türkiye'nin daha otoriterleştiği bir süreçte ne kadar çözülebilir ya da nasıl çözülebilir? Daha otoriter bir sisteme doğru sürüklendiği söylenen pek çok siyasi gözlemcinin, yorumcunun böyle gördüğü, bir Türkiye'de bu çözüm sürecinin ilerlemesi, Kürt meselesinde çözüm açısından daha iyi noktalara gelmemiz ne kadar, nasıl mümkün olacak?

Bu konuda Mister Powell'in görüşlerini merak edeceğiz.

Nihayet 7 Haziran seçimleri var. Seçim kampanyaları artık başlamış durumda. Devlet ve Kürt tarafı açısından birbirlerine güvensizlikleri çok ciddi boyutlardaydı, şimdi bu seçim kampanyasının hızlanmasıyla birlikte çözüm sürecinde

partner gibi ele alınan iki parti, yani AKP ve HDP doğal olarak çok ciddi bir siyasi mücadelenin de içine girdiler ve öyle bir noktaya geldindi ki, herkes artık HDP'nin barajı aşıp aşamayacağını konuşuyor. Bu süreci destekleyen, Kürt meselesinin demokratik ve barışçı yollardan çözüme ulaşmasını isteyenler, HDP'nin ne kadar barajı aşmasını arzulu-yorsa, bu süreçte HDP'nin partneri gibi duran AKP de aynı şekilde HDP'nin barajı aşmasını istemiyor. HDP'nin barajı aşması adeta AKP'nin kâbusu haline gelmiş durumda ve seçimlere ilişkin nerede bir tartışma, nerede bir sohbet varsa, bu konuşuluyor. Bu açıdan dünyadaki başka örneklerle de bakıldığında çözüm sürecinde partner olan iki siyasi örgütlenme, iki siyasi odağın bu ölçüde bir karşı karşıya gelmesi, bu ölçüde bir siyasi kavgaya girmesi bu sürecin geleceği açısından ne olur, ne ifade eder, nasıl gelişir? Bu konuda diğer uluslararası örnekler bize ne anlatıyor, o konuda Mister Powell'in söyleyecekleri ilginç olacaktır.

Nihayet özellikle Tayyip Erdoğan'ın son zamanlarda IRA örneğine çok gönderme yaptığını biliyoruz. Sık sık IRA'nın silahları betona gömdüğünü ve PKK'nın da silahları gömüp öyle görüşmelere devam edebileceğini söylüyor. Bu kitabı okuyanlar Erdoğan'a bunu söylemiş olabilirler ama çok eksik bilgiler vermişler belli ki. IRA silahları ne zaman, hangi noktada gömdü, nasıl gömdü, buraya ne zaman gelindi ve gerçekten de bizim şu bulunduğumuz aşamada görüşmelerin devam etmesi ya da bir müzakereye dönüşmesi açısından Kürt tarafına böyle bir şart ileri sürülebilir mi? Bu

nedir, bu açıdan Mister Powell durumu değerlendirirse iyi olur.

Netice itibariyle ben şöyle tamamlayayım: Cengiz Bey de görüşlerini aktaracaktır. Kürt tarafıyla görüşmeler ve bu sürecin görüşmelerle çözümlenmesi açısından ilk girişim 2013 başında yapılmadı, çok daha öncesinden çeşitli temaslar var ama 2013 yılbaşı ve özellikle de 2013 Mart'ından itibaren biliyoruz ki bu süreç hızlandı. Hızlandı ama geldiğimiz noktada Türkçede bir deyim vardır –herhalde İngilizcesinin de karşılığı vardır- bazen bir şeyi değerlendirirken, bir mesafeyi alıp almadığımızı konuşurken “*Az gittik uz gittik, dere tepe düz gittik, arkamıza baktık ki bir arpa boyu yol gitmişiz*” deriz. Çözüm sürecinde böyle bir şey mi var? Ne kadar gittik, hakikaten gittiğimiz mesafe, arkamızda kalan mesafe bir arpa boyu yol mudur? Süreci değerlendirirken bu kadar karamsar olmamız eğer haksızlıksa, Mister Powell bizi daha iyimser kılmak açısından neler söyleyebilir diye merak ediyoruz ve sözü Mister Powell'a bırakıyoruz, buyurun Mister Powell.

Jonathan Powell

Tony Blair'in Kuzey İrlanda Baş müzakerecisi

Yarım saat konuşmayacağım. Önce moderatörün müjdesi ile başlayalım, çünkü tartışmak ve soru almak benim için daha önemli ama bazı sorulara cevap vermek isterim.

Öncelikle ev sahiplerimize bu vesileyle teşekkür etmek isterim, sizlere hitap etme imkânını bana sağladığınız için. Tamamen amatörce hitap edeceğim sizlere ve hakikaten son derece enteresan konulara değinmeye gayret edeceğim. 17 senedir teröristlerle konuşuyorum. İlk defa bir teröristle karşı karşıya geldiğim zaman konuşmak istememiştim. IRA babamı pusu kurup öldürmüştü, 1940 tarihinde ve ölüm listesine erkek kardeşimi almıştı, Başbakan Teacher ile çalıştığı için.

IRA'ya sempati duymadım, ilk toplantıda IRA yöneticileriyle el sıkışmaktan bile kaçındım ama şu anda bunlar için pişmanım.

O toplantıdan üç gün sonra Martin McGuinness ile bir görüşme yaptım, benden Kuzey İrlanda Derry'ye gelmemi istedi ve "Askerin haberi olmasın" dedi. Belfast'a uçtum, taksiye bindim ve sokak köşesine geldiğim zaman kendi-

mi aptal gibi hissettim. Beni bir arabaya tıktılar, başı kel iki kişi, “Martin bizi gönderdi” dediler, sonra küçük modern bir apartmanın önünde beni dışarı ittiler. Kapıyı çaldım, Martin McGuinness koltuk değnekleriyle kapıya geldi ve hiç komik olmayan bir espri yaptı. IRA o zamanlar insanların dizlerine delikler çardı, böyle hoş olmayan bir espri yaptı bana.

Üç saat boyunca konuştuk, ama güven tesis etmeye çalışırken karşımızdakine karşı nefret de duysanız, o duygusal engeli aşip, konuşmaya başladıktan sonra tedricen güven tesis edebiliyorsunuz, o alana girmeye başlıyorsunuz.

Benim için Kuzey İrlanda meselesi hayal kırıklığı uyandıran bir olaydı, on yıl boyunca gittim geldim, sonuçta barışı tesis etmekte başarılı olduk.

Kuzey İrlanda’da da pek çok sorun var ama daha önce yaşanan iç savaş tekrar etmeyecek, artık bunu biliyoruz. Kitapta ele aldığım konu şu: Kuzey İrlanda’dan çıkardığım dersler neler? Alıp başka bir yere uyarlayabileceğimiz bir Kuzey İrlanda modeli yok, bu tuhaf olur, komik olur. Her bir ihtilafın sebebi farklıdır, sonucu farklıdır, çözüm şekli farklıdır, ama ilginç olan şu: Son otuz yıl zarfında gördüğümüz ihtilaflara bakacak olursanız, Soğuk Savaş’ın sona ermesinden sonra ortak örüntü izlediğini görebilirsiniz. Mesela Siri Lanka’daki gibi başarısız olduğunda sebepleri aynı oluyor, benzer oluyor. Barış süreci gerçekleştirmek için herkes kendine özgü hata yapabiliyor. Kitapta vurgulamaya çalıştığım husus bu.

Kürt meselesine bakınca, ben bu konuda uzman değilim ama bazen bir konu hakkında cahil olmak da bir erdemdir. Geçmişe bakacak olursak, mesela 10 sene önce neredeydik, şimdi neredeyiz?

Bu gün çok daha iyi görünüyor. Tabii yol üzerinde bazı iniş çıkışlar var, bazı tümsekler var. Hiç şöyle bir şey hayal edilebilir miydi on sene önce: MİT başkanı, MİT müsteşarı İmralı'ya gidip Abdullah Öcalan'la konuşsun. On sene önce böyle bir şeyi tahayyül etmek mümkün müydü? Hayır. Gerçekten önemli bir aşama kaydedildi ve hükümeti de takdir etmek lazım, çünkü demokratik hükümetlerin silahlı bir grupla, halkınızı katleden bir grupla müzakere masasına oturması hiç kolay bir şey değildir.

Barış sürecini sürdürmek için hükümetin cesaretlendirilmesi gerekir. Kolay yola sapmamak lazım, olayı sadece güvenlik perspektifinden değerlendirmemek lazım. Kürt meselesiyle ilgili olarak iyimser olduğumu söyledim; bana çılgın diyebilirsiniz ama niye iyimserim? Çünkü burada bir takım şartların olgunlaşmaya başladığını görüyorum. Dünyanın pek çok tarafında iki tarafın bir noktaya varması, ortak noktada buluşması için şartlar olgunlaşıyor. Karşılıklı olarak bir durma noktasına gelmişlik gerekiyor. Her iki tarafın da askeri yolla çözüme ulaşamayacağını idrak etmiş olması gerekiyor. Bence bunu Türkiye'de net olarak görüyoruz. Dünyaya bakın; Salvador'a bakın, Endonezya'ya bakın, Kolombiya'ya bakın, başka örneklere bakın, bu

şartlar sağlandıktan sonra ancak başarılı bir süreç yürütülebilir. Eğer taraflardan biri askeri yolla kazanacağını düşünüyorsa, çatışma devam eder. İkinci önemli konu güçlü siyasi liderliktir. Ortadoğu barış süreçlerine bakın; mesela Ortadoğu’da neden başarı sağlanamıyor ya da yakın tarihte sağlanamayacak? Her iki tarafta da böyle güçlü siyasi bir liderlik görmüyoruz, güçlü siyasi liderlik olmadan ilerleme kaydetmek çok zor.

Tony Blair, biyografisinde diyor ki “Bende bir Mesai kompleksi vardı”; hayır, bu doğru değil, mesela onun İsa olduğunu düşünen meslektaşları da vardı ama bu da doğru değildi. Böyle şeyler atfetmekle olmaz, niye Tony Blair ön plana çıktı? Çünkü yapabileceğine inandı, risk üstlenebildi, risk alabildi. Güçlü liderlik dediğim budur.

Güney Afrika’da Mandela bakın, böyle bir liderlik gerekiyor. Böyle bir liderlik Türkiye’de var, bu sayede de çözüme gidebilirsiniz. Kimse PKK liderini ya da siyasi liderleri güçsüz olmakla nitelendiremez. Bir anlaşmaya varmak için güçlü siyasi liderlik çok önemli. Bakın, bu ihtilaflarda enteresan bir şey olur, herkesin çözüme kavuşturulamayacak olduğunu düşündüğü bir ihtilafla başlıyorsunuz işe ve ilerleyen süreçte anlaşma imzalanacaktır, barış olacaktır diye düşünebilirsiniz.

Hayır, hayır, Kuzey İrlanda ihtilafı çözümsüz değildi, Churchill öyle düşündü, başka siyasi liderler öyle düşündü ama çözülmez bir ihtilaf değildi; her bir ihtilaf çözülebilir, risk

alabilecek insanlar varsa, güçlü bir süreç yürütüyorsanız çözüme kavuşur.

Güçlü bir süreç olmadığı durumda başarısızlık ortaya çıkacaktır. Tabii bunu yapabilmek için devam eden bir şey olması lazım, siyasi zorluklara rağmen sürecin devam ettirilmesi lazım.

Seçimler evet, barış süreçleri için zorlu dönemlerdir. Kuzey İrlanda barış süreci John Major'ın son dönemlerinde, seçim arifesinde çöktü ama tekrar başlatabildik, seçim sonrası Tony Blair başbakan olduktan sonra tekrar başlatabildik. Dolayısıyla sizde de barış sürecinde birtakım tribülanslar, seçim kampanyalarında duraklamalar olabilir ama seçim gerçekleşir, başbakanın bir görevi olur, bu sürece bir ivme kazandırır ve bu ivme sayesinde bir anlaşmaya varmak ve çözüm sürecini nihayete erdirmek için kullanabilirsiniz, ama sıkı, katı bir süreç sürdürmek şart.

Bu süreci üçayaklı, tıpkı üç bacaklı tabure gibi düşünün. Bu taburenin bacaklarından biri Abdullah Öcalan, Kandil ve hükümettir. Bu üçayağın da sağlam olması lazım yoksa tabure çöker.

Çoğu zaman bir de üçüncü bir tarafa ihtiyaç var. Hükümetler üçüncü taraflardan hiç hoşlanmaz, çünkü "Kimse bizim işimize karışmasın" derler. Kuzey İrlanda'da biz uzun süre direndik, üçüncü bir taraf katılmasın diye ama mesele 1991 yılında eski Amerikan Senatörü George Michael,

bu üçüncü tarafsız göz olarak dâhil olduktan sonra süreç çok daha kolay ilerledi. Futbol maçları hakemsiz oynanır mı? Oynanmaz, dolayısıyla onun gibi. İlle güçlü bir üçüncü taraf olması gerekmiyor, çok değişik şekilde üçüncü taraf müdahil olabilir; bir sivil toplum kuruluşu olabilir, yabancı bir hükümet olabilir ama bu sürecin kolay kısmı. Üçüncü tarafın müdahil olmaması halinde de böyle barış süreci yürütmek mümkün, mesela Güney Afrika'da iki taraf masaya oturup süreci nihayete erdirdiler. Son otuz yıla bakacak olursak, başarılı örneklerde muhakkak surette bir üçüncü tarafsız tarafın da dâhil olduğunu görürüz.

Barışla ilgili olarak silahlı gruplar arasında temel bir değişim oluyor. Asker hüviyette olmaktan siyasi hüviyete kayış görüyoruz silahlı gruplarda. Örneğin IRA baştaydı, Sinn Féin'e dikte ederdi, "Şunu yap, bunu et" diye. Sinn Féin'in herhangi bir önemi yoktu ama zaman içinde Sinn Féin büyüdü, IRA daha önemsiz hale geldi. Sinn Féin özellikle seçim kazanınca böyle oldu. Bir seçimi kazanınca gördüler ki şiddete müracaat ettiklerinde oy kaybediyorlar. Onun için kesinlikle şiddete dönmediler, siyasi yola girdiler. Aynı şey İspanya'da ETA ile Batasuna ile oldu, hatırlayın. ETA, Batasuna'yı tahakküm ediyordu, 2006'da bu durum değişti, Batasuna daha güçlü oldu, daha önemli oldu, seçim kazanmaya başladılar ve İspanya'da Bask bölgesinde ikinci büyük parti oldular. Bu gücü elde ettikten sonra şiddete geri dönmezler, yani bir dönüşüm yaşıyorlar.

Siyasi mesele çözülmüş demek değil bu ama siyasi konuya siyasi yolla, şiddetle değil siyasi yolla çözüm arayışı ön plana çıkıyor, bu çok önemli. Çok uzun süre konuşabilirim ama çok da hazırlıklı değilim aslında bu kadar konuşmaya ama iyimserim, iyimser kalıyorum; seçim kampanyaları, seçim arifesindeki sorunları görüyorum, sıkıntıları görüyorum ama bu tek başına barışçıl çözüm için engel değil. Türkiye'nin bu sorunu çözmesi için çok büyük bir imkân var, elinde büyük bir fırsat var. Seçim sonrası ele geçecek olan fırsat çok çok büyük, bu sorunu çözebilmek için ve yapabileceğim bir şey olursa büyük bir memnuniyetle yapmaya hazırım, çok teşekkür ederim.

Seyfi Öngider (Moderatör): Teşekkür ederiz. Mister Powell bazı konuları galiba daha çok tartışma bölümüne bıraktı.

Cengiz Çandar, Jonathan Powell'ın Demokratik Gelişim Enstitüsü'nden çalışma arkadaşı, Kürt meselesini yakından izleyen bir gazeteci olmaktan öte Hüseyin'in de hatırlattığı gibi gerçekten 1990'lı yıllarda doğrudan bu meselenin içinde olmuş bir isim. Kitaba yazdığı önsözde hatırlatıyor: 1993'de Abdullah Öcalan'la, dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal arasında bir ilişki kurulmuştu ve bu konuda Cengiz Çandar da bir rol üstlenmişti. Gerçekten PKK'nin ilan ettiği ilk ateşkesin ardından Türkiye'de bu sorunun barışçıl yollardan çözümünü açısından bir fırsat çıkmış gibi görü-

nüyordu ama aniden Turgut Özal'ın beklenmedik ölümü, Türkiye'de herkes bu ölümü kuşkuyla görüyor.

Turgut Özal aniden siyaset sahnesinden çekilmeseydi, muhtemelen bu sorunun silahı devreden çıkararak, barışçıl yollarla çözümü açısından peşini bırakmayacaktı, birtakım girişimlerini sürdürecekti ve muhtemelen de onun bu girişimlerinde en yakınlarındaki isimlerden biri olan Cengiz Çandar olacaktı. Çandar, Mister Powell'in IRA sorununda oynadığı role benzer bir rol oynayabilirdi Türkiye'de. Dolayısıyla onun bu sunumu yaparken 1990'lardan itibaren kısaca da olsa bu sorunun nasıl ele alındığını sunumunda ifade ederse hepimize faydalı olur diye düşünüyorum. Bunun şöyle bir anlamı da var: Bu sorunu barışçıl yollardan çözmek açısından Türkiye'de ilk hamle yapan AKP ve Tayyip Erdoğan gibi sunuluyor. Şüphesiz onların bu konuda yapmış olduklarını inkâr etmek doğru olmaz, yapmış oldukları şeyler var, umarız bundan sonra da yapacakları şeyler olur, işler çok ters bir istikamete girmez.

Netice itibariyle bu sorunu barışçıl yollardan çözmek açısından ilk hamle yapan AKP iktidarı ve Tayyip Erdoğan değil, bunun öncesi var. Bu konuda Cengiz Bey de bildiklerini ve yorumlarını aktarırsa ve geldiğimiz noktada hakikaten Mister Powell, "Seçim döneminde olur böyle şeyler" dedi, yani şu an yüz yüze olduğumuz problemlere ilişkin özellikle de Tayyip Erdoğan'ın çok sert açıklamalarıyla bağlantılı olarak bu seçim döneminin sert geçeceğini görüyoruz. Gerçi bu

konuda Tayyip Erdoğan yalnız değil, TSK'dan da iki yıldır duymadığımız şeyler duyuyoruz.

Abdullah Öcalan'ın son Nevroz mesajında “Eşme ruhu” falan deyip böyle bir Kürt-Türk ittifakı ilişkisi, dayanışmasına ilişkin bir göndermede bulunmasını hemen çok sert bir tavır gösterdiler ve ondan sonra birtakım mağaraları basıp bir de Roboski'de katırlar falan öldürmeye başladılar. Dolayısıyla önümüzdeki süreçte ne olacağına ilişkin çok çeşitli yönlerden görüşler, kaygılar ileri sürülebilir. Sonuç itibariyle 1990'lı yıllarda yaşanmış olan ve kesintiye uğramış olan –arada Oslo süreci var, başka süreçler var- süreç konusunda Cengiz Çandar kitaba yazdığı önsözde şunu hatırlatıyor: Daha 1997'de ordu ile PKK arasında kurulmuş temaslardan, görüşmelerden söz ediyor.

Neticede bugün hangi noktadayız ve Cengiz Bey seçimleri de çok yakından izleyen ve orada ortaya çıkabilecek tabloları da bilebilen ya da öngörebilen bir siyasal yorumcu olarak 7 Haziran seçimlerinde ortaya çıkabilecek tablonun ne olacağını bizlerle paylaşabilir.

HDP'nin barajı aşması, AKP'nin ciddi bir oy kaybına uğraması gibi ihtimaller karşısında ne olabilir? Görüşlerini ortaya koyarsa, İkinci Bölümde Cengiz Bey ve Powell'in görüşleri çerçevesinde bir tartışmayı yapabiliriz diye düşünüyorum, buyurun Cengiz bey.

Cengiz Çandar

Gazeteci/Yazar

Merhabalar herkese. Burada bulunma sebebimiz, asıl sebep Jonathan Powell'ın, çoğunuzun elinizde olduğunu sandığım kitabı. Dolayısıyla çoğu ona ait, ben yardımcı oyuncu konumunda kendimi tasavvur ederek fazla vaktinizi almak istemiyorum. Onun gittiği yoldan gideyim, çok uzatmadan ben de konuşma için soru-cevaba daha fazla zaman ayıracak imkânı verecek bir süreyi kullanayım. Dediğim gibi show ona ait olduğu için soru-cevap kısmı da ona ait, gerçi bu akşam televizyona çıkacak, birtakım gazetelere de konuşmuş. Show'unun alanı geniş olmakla birlikte gene de bu salon için dâhi olsa show onun show'u, zaten kitap da öyle olmasını hak ediyor. Olağanüstü zenginlikte bir kitap, ben İngilizce orijinalini okurken Türkçe "Önsöz"e de yazdığım gibi gerçek duygularım oydu ki acaba bu kitap bizim elimizde daha önce bulunsaydı, Kürt meselesinin çözümünde bu kadar zaman kaybeder miydik duygusu ve düşüncesi insanın içinde gerçekten yer ediyor ve kitapta.

Kürt sorunuyla ilgili bir bölüm olmamakla birlikte içeriği Kürt sorununu çözüm el kitabı gibi algılanmaya çok uygun. Onun için Powelle daha önce karşılaşmadık, o yüz-

den rol de yapıyor değilim, kitabından dolayı bu kürsüden de kendisini yürekten kutlamayı borç sayıyorum.

Az önce gönderme yapılan Demokratik Gelişim Enstitüsü'nün saha çalışmaları çerçevesinde üç partiden birtakım parlamenterler –MHP'li yoktu– HDP' nin adı o zaman BDP idi. CHP, Ak Parti ve BDP'den –AKP'lilerde *bir tanesi şu anda ulaştırma bakanı*-, milletvekili, çeşitli akademisyenler, gazetecilerden oluşan grupla bu çalışmaların ilk ayağı 2011 yılının Temmuz ayında başladığı vakit, Silvan saldırısı ya da Silvan olayı yeni gerçekleşmiş ve bundan, şu anda içinde bulunduğumuz çözüm sürecinden bir önceki süreç akim kalmış ve 1990'lı yılları hatırlatan bir şekilde şiddet ortamı geri dönmeye başlamıştı. Biz de Londra'daki ilk, daha doğrusu öğlenden sonraki ilk toplantımızın ilk konuşmacısı Jonathan Powell'dı ve az önce söylediği gibi toplantıyı açarken dedi ki *“Herkesin tecrübesi kendine, burada benim anlatacaklarımdan Kürt meselesine ilişkin bir şey çıkartmayın, ben sadece nerelerde hatalar yaptığımızı söyleyeceğim ki aynı hataları siz yapmayın. Herkes kendi tecrübesini yaşayarak gider. Örneğin Kuzey İrlanda çözümünde Güney Afrika'dan çok yararlanılmıştı. Size de bizim hatalarımızı anlatayım, aynı hataları yapmayın, kendi hatalarımızı yapın”* dedi. İlk cümlesi buydu, açılıştaki o konuşmasında. Sonra dikkat ettim, kitabında Hegel'den bir alıntı yapmış, determinist tarih tezinin sahibi olan büyük Alman düşünürü Hegel'in tarihten ders alınmayacağına dair bir sözü var *“ tarihten ders alınsa daha önce yapılmış hata-*

lar yapılmazdı”, dolayısıyla bu bir temenni olarak geçerlidir ama geçmiş ve mevcut deneyimleri biz ne kadar izlersek izleyelim, Jonathan Powell’ın işaret ettiği hataların aynısını ve daha beterini kendi tecrübemizle herhalde yapacağız. Yarın öbür gün Kürt meselesi çözüm süreçlerinden istifade etmek isteyenler de, istifade ettiklerini zannederek aynı ve daha beter hataları yapmaya devam edecekler.

Dolayısıyla bu işin başından itibaren bu işin, çözüm süreçlerinin hataya son derece açık olduğunu, hatasız çözüm süreci olmayacağını, fakat yine de birtakım dersleri almanın çözüm girişimlerinde yine de yol gösterici olma niteliği bakımından değerine de işaret ederek başlayayım.

Şimdi yine Jonathan’ın kitabında altını çizdiği önemli hususlardan bir tanesine gönderme yaparak sözün bu noktasında yol almaya çalışayım. *“Bir çözümü getirecek ana etkenler iç dinamiklerdir, yani dış dinamiklerin, dış etkenlerin bunda pek az etkisi vardır”* diyor. Buna rağmen dış dinamiklerin nasıl, ne kadar etkili olduğuna dair bazı göndermeleri de yapıyor. Örneğin kitabı okuyanlar görecek, Tsunami faciasını birden bire o ana kadar çözülemez haldeki Endonezya’nın AÇE bölgesindeki çözüm girişimini canlandırdığını Gerakan Aceh Merdeka (Özgür AÇE Hareketi) GAM adlı AÇE örgütü ile Endonezya hükümetinin Tsunami felaketinin açtığı yolda, o ortamda yol aldığına gönderme yapıyor. Bunun gibi birçok dış etkenin iç dinamiklerle bulaşarak yol almasını çözüm süreçlerinde sürece

imkân verecek bir dinamik olarak değerlendirmekte yararlı olduğu söz konusu olabiliyor.

Çözüm süreçleri ancak belli şartlarda söz konusu olabiliyorlar, gerçekleşebiliyorlar. Bir tanesi ve en önemlisi tarafların birbirlerini yenemeyeceklerine karşılıklı olarak ve birbirlerine itiraf etmeden ikna olmuş olmaları ve buna uygun bir dış ortamın, dış çerçevenin bulunması. Az önce Seyfi Bey'in gönderme yaptığı 1993 yılının 16 Mart günü Abdullah Öcalan ile ben baş başa oturduğumuzda, ilk ateşkesi ilan ettiği basın toplantısından sonra; bu arada şunu da belirteyim, Özal'la bir aracılık mekanizması kendiliğinden oluşmuş bir şeydi. Özal bana böyle bir görev vermemişti, bu biraz gazeteci cinliği ile benim durumdan vazife çıkarttığım bir haldi, zaten Kandile gidiyordum, Turgut Özal'a da dedim ki "Bir baş başa görüşme yapayım, izlenimlerimi nakledeyim". Kendisini bağlamamak için az önce Jonathan Powell'ın sözünü ettiği "hükümetler" turnak içinde "teröristlerle görüşme konusunda kendilerini bağlamak istemezler"; o da bu topa girmede. "Git gel hele, bakalım, görüşürüz" dedi, yani "Git aman konuş mutlaka, benim adıma sunları söyle" filan, öyle bir durum olmadı.

Ben Abdullah Öcalan'dan baş başa görüşme elde edeceğime emindim, çünkü Özal ile Celal Talabani arasındaki görüşmeyi ben sağlamıştım. Celal Talabani benim yakın dostumdum, Talabani'ye dedim ki "Aramızda bir özel görüşme yap, Özal'a nakledeceğim". O da yaptı. Öcalan da o ilk ateşkesi

ilan ettiği basın toplantısından 15-20 dakika sonra baş başa bir 45 dakika konuştuk. O konuşmada benim dikkatimi çeken, yüksek sesle düşünürken, işte şöyle olabilir, böyle gelişebilir gibi bir şeyler anlatırken, Madrid Barış Konferansı'na gönderme yaptı, yani Madrid Barış Konferansı'nda ilk kez İsrail ile Araplar yüz yüze ilk kez nasıl oturdularsa, Türkiye de kendisiyle hiçbir zaman masaya oturması tahayyül ve tasavvur edilemeyecek olanların belli bir konjonktürde masaya oturabilecekleri ihtimalini yüksek sesle ifade ederken, dediğim gibi yüksek sesle düşünürken Madrid Barış Konferansı'ndan söz etti . Benim Abdullah Öcalan'ın o sıradaki ateşkesi de 1991'deki Körfez Savaşı'nın sonrasında ortaya çıkarttığı uluslararası ve bölgesel iklim üzerinden okuduğu, dolayısıyla uluslararası ve bölgesel dengeleri iyi hesaplayarak iç politikaya ilişkin iz düşümü adımlar atabileceği gibi bir akıl yürütme tarzına sahip olduğu izlenimini açıkçası verdi ve dolayısıyla Türkiye'ye dönüp ben de Cumhurbaşkanı Turgut Özal'a izlenim naklederken, “İşte terörün biri eline silah almış dağa çıkmış gibi bir muhatap yok karşıda, uluslararası şartları, bölgesel dengeleri okuyan ve ona göre birtakım projeksiyonlar yapan birisi var, yani ona göre bir algılamayla konuya yaklaşan birisi var”dedim.

Şimdi içinde bulunduğumuz çözüm süreci de yine iç ve dış belli bir konjonktürün ürünü olarak ortaya çıktı. Biliyorsunuz Silvan'daki bu çatışma gerekçesiyle bir önceki süreç, öyle bir süreç olduğunu da biliyoruz, 1990'lı yılları hatırlatacak bir şiddet tırmanması ve kanlı gelişmeler oldu.

O bir noktada binlerce kişi onlarca hapishanede açlık grevine başladı. O ortam içinde ve yaklaşık bir buçuk senelik zaman zarfında 900'e yakın insanın hayatını kaybetti. Bu koşulların fon! teşkil ettiği, bir durumda zaten karşılıklı olarak birbirlerini yenemeyeceklerini, daha doğrusu bu soruna askeri bir çözüm olmayacağını zaten idrakinde bulunmuş olan taraflar, bir kere daha masaya oturma gerekliliğini düşünüyorlar idi. İşin bugüne dek medyaya yansımayan yönlerine bakarsak, 2012 yılında daha açlık grevleri başlamadan önce Irak Cumhurbaşkanı Celal Talabani'nin yine Türk hükümetiyle arabuluculuk başlatma girişiminde bulunduğunu, bunun Ankara tarafından kabul gördüğünü o dönemin –şimdi de aynen devam ediyor görevine- MİT müsteşarının kalkıp Almanya'da tedavi olmakta olan –o sırada dizinden tedavi olmakta olan, daha sonraki tedaviden söz etmiyorum- Talabani ile görüşmeye gittiğini bazılarımız biliyoruz. Basına yansımayan dediğim bölüm bu.

Şu andaki çözüm sürecinin bir iç siyasi dengeler bakımından arka planı var. Arka planında bir üçüncü taraf girişimi de var ve en önemlisi de Suriye'deki gelişmelerin ortaya çıkarttığı durum ile Suriye'deki, özellikle Kuzey Suriye'deki gelişmelerle Türkiye'deki Kürt sorununun bir arada okunmasının zorunluluğunun ortaya çıktı. Yani bir anlamda Türkiye'nin Rojava ile birlikte, -şu andaki başbakanın pek sevdiği terimle "stratejik derinliğini"- Kürt sorununa ilişkin olarak kaybetmesinin bu çözüm sürecini başlatmakta çok önemli rolü var.

Şu anki görüşmeler, Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'ın 2012 sonunda bir televizyon mülakatında İmralı'da görüşmelerin başladığını açıklamasıyla startı verildi ve o gün bu gündür biz çözüm sürecinden söz ediyoruz. Bu çözüm sürecinin başından itibaren çok ciddi gedikleri ve boşlukları var. Ben onlara işaret edip bir iki gönderme yapıp kitaba, Seyfi Bey'in sorusunu da askıda bırakmamak için seçim bağlamında da bir iki şey söyleyip bağlayacağım, fazla zamanınızı almayacağım.

Şimdi bu sürecin en önemli gediklerinden biri, Jonathan Powell kitabın Türkçe baskısına yazdığı önsözde belirttiği “müzakereler için sürdürülebilir bir yapı oluşmasının şart olduğunun” altını çiziyor. Bu tür çözüm süreçlerinde sürdürülebilir bir yapı olması gerekiyor, Powell'in tabiriyle siyasetin sert rüzgârlarına karşı süreç yol alabilsin.

Başından itibaren içinde bulunduğumuz çözüm süreci çok sağlam ve sürdürülebilir bir yapı oluşturmadı. Bu biraz Türkiye'deki mevcut iktidarın bizim artık Türkçede argo haline gelen “Takıl bana hayatını yaşa” gibilerinden bir sunumuyla “Beni izleyin, beni takip edin, ne gerekirse yapılacaktır, biz yapıyoruz” şeklindeki bir önermesi ve o tür bir metodoloji ile yola çıktılar. Yapı önerileri genellikle Kürt tarafından geldi. Gerek İmralı'dan geldi, gerek Kandil'den geldi, gerek onları seslendiren o zamanki BDP, şimdiki HDP sözcülerinden geldi. Fakat Jonathan Powell'in tabiriyle çok sağlam, sürdürülebilir bir yapı oluşturulmadığını gördük ve hâlâ da bu sürdürülebilir yapı eksikliği var.

Şimdi buradan daha başka bir dert ortaya çıkıyor, “bu süreç mi?” sorusu ortaya çıkıyor. Geçenlerde bir yazımda da belirttim. Bundan iki ay önce bir uluslararası forumda, forumu yöneten ve moderatörlüğünü yapan Obama’nın düşünce kuruluşu diye adlandırılan düşünce kuruluşunun Türkiye uzmanı ve Rojava ile Amerikan yönetimi arasındaki bir-takım temasların kurulmasında da son iki sene içerisinde önemli roller üstlenmiş birisi, Michael Worths Center for American Progress adlı bir düşünce kuruluşunun, Panelistlerden birine döndü dedi ki “*Washington’da çok rağbette olan bir söylenti var, AKP iktidarı barışı seviyor ama süreci sevmiyor, ne diyorsunuz*” dedi. O da bir şeyler söyledi. Sonra söz sırası bana geldiğinde, soru bana yönelik değildi ama dedim ki: “Gerçi soru bana yönelik değil Michael” dedim, -tanışıyoruz onunla da- “Michael, bu doğru değil, Washington’da böyle bir söylenti varsa doğru değil. Çünkü AKP iktidarı barış sürecini seviyor, ikisini de seviyor; barışı seviyor, süreci sevmiyor değil, fakat ‘barış süreci’ sözcüklerini telaffuz etmesini sevmiyor” dedim. Bu sürekli telaffuz ediliyor ve çözüm süreci-barış süreci eş anlamlı kullanılıyor. Günümüz Türkçesine yerleşen tabirle “algı yönetimi” bakımından bir çözüm süreci olduğu algısı mükemmelen yaratılmış durumda. Ama ortada süreç, yani belli halkalarla adım adım ilerleyen, bir istasyondan diğerine yol alan, zaman içinde sabırla inişler çıkışlar, sağa sola sapmalar da olsa lineer bir halde de olsa, bir süreçten söz etmek çok zor.

Yine Jonathan Powell'ın kitabında bu konuda çok önemli bölümler var, özellikle bir müzakere başlatmak ve müzakere sanatı başlıklarını taşıyan bölümlerde şimdi genelleme ile geçtiğimiz noktalara ışık tutacak yönler var. Orada örneğin Siri Lanka'da Tamil Kaplanları ile mücadele bakımından Cumhurbaşkanı Chandrika Kumaratunga'nın ilk dönemi, cumhurbaşkanlığında kaçırdığı barış fırsatını, ikinci döneminde büyük bir siyasi irade ortaya koyduğunu, kendisinin çok istediğini, fakat süreç olmadığını, dolayısıyla Tamil Kaplanları'nın lideri olan Velupillai Prabhakaran'la nasıl yol alabileceğini bilemediklerini, siyasi irade olsa bile mekanizması, metodolojisi olmadığı için yol alınmadığını söyledi.

Sri Lanka'da şu anda gelinen durumu biliyoruz. Bazen çözüme ramak kalmış gibi görünen durumlarda işler öyle tersine dönüyor ki Sisyphus efsanesi tekrar başlıyor sifıra geri gelmiş gibi oluyoruz ve dolayısıyla süreçlerin varmış gibi algılanması, eğer yol alınmıyorsa; bunun örneğini Powell'in "bisiklet teorisi" diye ifade ettiği mekanizma çalışmıyorsa, durursanız düşersiniz. Çözüme çok yakın gözükken durumlarda bile geri dönme, sıfırlanma riski fazla, tıpkı en umutsuz durumların pekâlâ çözüme doğru yol alabilmesi gibi. Dolayısıyla her tecrübe bir bakımdan kendi örneğini, kendi derslerini ortaya koyuyor.

Türkiye'de kendi çözüm sürecimiz bakımından süreç lafını hak edecek fazlaca bir görüntü yok. Jonathan bana

dese ki “Peki, benim bisiklet teorisine göre durum nasıl? Diyorsun ki bisiklet yürümüyor, fakat bisiklet de var, üstünde oturan da var”. Doğru, şu andaki çözüm sürecinin manzarası bisiklet ve üstüne bineni var, ayaklar da pedalda ve duruyor, pedalı boşa çeviriyor. Baktığınız zaman pedalı dönüyor gibi görüyorsunuz, dönüyor da hakikaten, fakat bisiklet hareket etmiyor, böyle bir durum var ama bu hal bisikletsizlik halinden daha iyi bir hal tabii. O zaman bisiklet arayacaksınız bir de ve bisiklete binmeyi arayacaksınız. O bakımdan Türkiye’deki çözüm süreci esas olarak güçlü bir ateşkes halidir, bir başka deyişle bir çatışmasızlık halidir ve bir çözüm süreci için bu son derece yararlı ve gerekli bir şeydir. Ancak bu durum bizatihi çözüm sürecinin kendisi değildir. Bunu böyle anlamakta yarar olduğu kanısındayım, yani çatışmasızlık hali kanı yapar, iyidir, güçlü bir ateşkes hali bir çözüm süreci için çok önemlidir, fakat çözüm sürecinin yerine ikame edilecek, onun yerini alacak bir şey değildir, o ayrı bir şeydir.

Buradan çözüm sürecine gidebiliriz, ne zaman gidebiliriz? Bana sorarsanız bunu 7 Haziran’dan sonra cevaplandırabileceğiz. Açıkçası 7 Haziran’a kadar öyle bir şansımızın olacağı kanısında değilim.

Seyfi Bey’in sunumlarda altını üst üste çizerek yaptığı göndermelerden de kaynaklanıyor. Bir de işin tabiatı gereği şu anda bir seçim rekabeti, seçim çatışması var. Jonathan da az önce burada seçimlerin çözüm süreçleri için çok da

yararlı atmosferler, iklimler sağlamadığını söyledi. Çözüme taraf unsurlar rekabete ve birbirlerinin üzerine çıkma mücadelesi güderlerse, bir iktidar mücadelesi ortamında birinin diğerinin reddi haline geldiği, İngilizcesiyle zero sum game türü bir oyun yapısının ortaya çıktığı durumlarda çözüm için çok elverişli iklimler olmaz. O yüzden çözüm sürecinin telaffuzuna devam etmekte de yarar var. İşte gene bir kriz atlatıldı, çözüm süreci devam ediyor diye idare edelim durumu ve 7 Haziran'dan sonra duruma bakalım.

En son söyleyeceğimden bir önce bir şey daha söyleyeyim, bir temel zaaf, “üçüncü taraf” konusu. Jonathan Powell “üçüncü taraf” a kitabında koca bir bölüm ayırmış durumda. Şimdi “üçüncü taraf” zor bir iş ve genellikle hükümetler, kamu otoriteleri “üçüncü taraf”tan hazzetmiyorlar, bunu istemiyorlar. Bu hükümette hazzetmiyor. Bu sürecin başından beri “yabancı güçler, Türklerle Kürtlerin bir arada olup meselelerini çözmesini istemeyerek Türkiye’yi zayıf bırakmasını istedikleri için ve isteyeceklerini için, tarihte de hep böyle olmuş olduğu için...”, böyle genel geçer bir tez de var biliyorsunuz. “Bize çomak sokacaklardır, dolayısıyla bu sürecin en özgün yanlarından biri yerel ve ulusal bir süreç olmasıdır, el âlemi karıştırmamaktır.” Fakat bu hal giderek darala darala hiç kimsenin olmadığı bir süreç haline geliyor. Yani aynaya bakarak birisinin konuştuğu, taraflardan birinin zaten cezaevinde ağırlaştırılmış müebbetle yattığı bir süreçse bu, zaten dengesiz bir durum var. Jonathan Powell kitabında ve her vesileyle müzakere koreografisinin önemi-

ne ve koreografide masa düzeninin bile nasıl yapılması gerektiğinden söz ediyor. Hatta yanılmıyorsam Londra’da ya da başka bir yerde konuşurken bu meşhur “Hayırlı Cuma”, Good Friday Belfast Anlaşmasında yuvarlak masa usulünün benimsendiğini ki herkes birine egemen gibi gözükmesin, herkes kendini eşit hissetsin diye. E şeklinde masa etrafında toplanıyorlar. Bizim süreçteki masayı biz daha zaten görmedik, masa cezaevinde, zaten taraflardan biri mahkûm. Geçmişte de böyle örnekler yok mu? Var. Güney Afrika’da Mandela öyleydi, adım adım Mandela’nın dışarı çıkışına doğru bir süreç evirildi. Türkiye’de böyle bir durum şu anda var mı? Daha henüz bilmiyoruz, bilemiyoruz. Bu gibi durumlarda bütün bu süreçlerde zaten Türkiye’de dengesiz olan bu süreçte üçüncü taraf ihtiyacı herhangi başka yerdekiler, en az başka yerdekiler kadar var.

Fakat bu işler öyle kolay da olmuyor, yine Jonathan’ın kitabında bana ilginç gelen bir bölüm var, San Salvador’da bu Farabundo Martí Halk Kurtuluş Cephesi’nin çok güçlü bir üçüncü taraf istemesi buna karşılık Cumhurbaşkanı Cristiani’nin tamamıyla hükümet yanlısı olabilecek ve zayıf bir üçüncü taraf istiyor. Üçüncü taraf tamam da, üçüncü taraf bile yetmiyor, üçüncü tarafın nasıl olacağı, kimlerden olacağı ve nasıl misyonla donatılacağı bile önemli. Bu bizi son günlerdeki bu ” izleme kurulu” tartışmasına getiriyor. “İzleme kurulu” yüzünden iktidarda bugüne kadarki en önemli çatlak kamuoyunun önüne çıktı. Görünürde öyle. Muhtemelen başka sebepleri var ama görünürde en azın-

dan bu “izleme kurulu” konusunda Başbakan Yardımcısı ve Hükümet Sözcüsü Bülent Arınç kalktı bir şeyler söyledi, sonra Cumhurbaşkanı “Ne gerek var efendim” falan dedi, “Bana daha önce de söylenmişti bu” dedi. Birisi de kalktı dedi ki “Altı üstü bu “izleme kurulu” zaten hükümetin atayacağı adamlar” dedi. Cumhurbaşkanı için “Bunu bile kabul etmiyorlar” dedi. Cumhurbaşkanı da aynı mantıkla ve bence doğru bir mantıkla “Zaten bizin izin verdiklerimiz gidip görüşüyor oraya, her şey bizim bilgimiz altında. Üç kişiye, bizim atayacağımız beş kişi daha ilave ederseniz ne olmuş olacak yani” filan dedi.

Doğru, şimdi bu nasıl bir” üçüncü taraf”? Bir kere Türkiye’de “üçüncü taraf” hiç yok; ikincisi, Jonathan Powell’ın çok önemli rol oynadığı “Hayırlı Cuma” anlaşmasında, masada Birleşik Krallık’ın, Büyük Britanya’nın ve Kuzey İrlanda’nın bütün siyasi partileri var neredeyse ve de İrlanda Cumhuriyeti var.

Türkiye’de ana muhalefet partisi sürecin dışında, yok; şu sebeple yok bu sebeple yok ama yok. Milliyetçi Parti’den vazgeçtik, zaten, ama Jonathan Powell’a sorarsanız Perseley’in konumu ile Gerry Adams’ın konumunun Selahattin Demirtaş ile Devlet Bahçeli’den daha geniş bir zıtlık ifade ettiği söylenemez. Kuzey İrlanda’da Perseley, Gerry Adams ya da Martin McGuinness neyse, Türkiye’de de Devlet Bahçeli ve Abdullah Öcalan, bıraktık Selahattin Demirtaş’ı, ona yakın bir yerdedir.

Bütün partileri sürece katmak hiç denenmedi bile. MHP yok, CHP yok, HADEP sürekli hakaret yiyor, Kandil zaten sürece karşı biliniyor; nasıl yol alacak bu süreç, ne olacak?

Bunu ancak biz 7 Haziran'da anlayacağız. Peki, 7 Haziran'da iki farklı senaryo düşünürsek, bu süreci ilan etmiş ve başlatmış olan Cumhurbaşkanı ve onun taraftarları, süreç onun teminatı altındadır ve bu sürecin başarıya ulaşması, yani bu sorunun çözümü ve barış isteniyorsa onun istediği sonucun ortaya çıkması gerekir diyorlar. O da istediği sonuçları elde edebileceği bir Türkiye için 400 milletvekili istiyor. O 400 milletvekili Halkların Demokrasi Partisi'nin barajı aşamaması ile belki mümkün olabilecek bir rakam, aritmetik öyle.

Halkların Demokrasi Partisi barajı aştığı takdirde 400 milletvekili zaten söz konusu değil, bir de Halkların Demokrasi Partisi Eş Başkanı Selahattin Demirtaş, "Biz burada var oldukça aklındaki türden başkan olamayacaksınız" dedi. O zaman çözüm sürecinin devam etmesi ve Kürt sorununun barışçıl bir sonuca erişmesi için Halkların Demokrasi Partisi'nin hiç parlamentoya girmemesi mi iyi; sürecin güvencesi, güçlü lider: Tayyip Erdoğan bu profili de çiziyor ama benim kendi kanaatim, her ne kadar bu iktidarlardan, hükümetlerden bağımsız bir devlet projesidir deniyorsa da öyle bir şey yok. Türkiye gibi bir ülke de yok dünyada yok böyle bir şey. Hakan Fidan MİT Müsteşarı olduğu için devlet görüşmüş oluyor, dolayısıyla hükümetin bir şeyi yok, teröristlerle konuşmak gibi bir sıkıntısı olmamış oluyor.

Şimdi işin bu kısımlarını bir tarafa bırakalım, bu işi ciddi konuşacaksak tabii ki devlet iktidarının direksiyonunda oturan hükümetlerle bu işler yürüyor ya da yürümüyor. Peki, Tayyip Erdoğan'ın tam istedikleri olmazsa bu süreç bir daha yürümez mi? Halkların Demokrasi Partisi barajı aşarak Meclise girerse: İşin en başına dönersek kişilerin iradelerinden bağımsız olarak yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası şartlar ve iç dinamikler bazı şeyleri zorluyor, bazı şeylerden kaçınmak mümkün değil.

Tayyip Erdoğan bundan önceki MİT Müsteşarı Emre Taner'e "başlat bu işi" dediği vakit, daha sonra Oslo bölümünde Hakan Fidan'a özel yetkiler verip müzakereleri zorladığı zaman ve Kandil'deki yönetimle hükümetin en tepesindeki isimler arasında kimi zaman yazılı bir trafik gelip gitmişken, yarın belli şartlarda bunu tekrarlanmaması için hiçbir sebep yok.

Tekrarlanır bu.

Çünkü en azından Tayyip Erdoğan geçmişte bunu yapabileceğini ve yaptığını göstermiş durumda. Şimdi onun istemediği bir aritmetik çıkarsa, "Hayır ben oynamıyorum, süreç yok" mu diyecek? Tabii kişisellik ve keyfilik unsurunun siyasette bir yeri var, keyfi tutumların çok önemli etkileri oluyor, psikolojik durumların etkileri oluyor. Ama bir yandan da belli şartlar kişilere daha önce düşünmedikleri şeyleri yaptırmaya zorluyor.

Buradan hareketle söyleyeceğim odur ki Halkların Demokrasi Partisi'nin barajı geçmesi Türkiye siyasi yapısına Kürt meselesinin taşıyıcısı olan bir siyasi kadroyu parlamentoya güçlü bir şekilde sokarak sistemin daha entegrasyonu ve dolayısıyla da sistemin daha iyi işlemesi için, çözüm süreci için çok daha güvence teşkil eder.

Son olarak, bu Oslo süreci adı verilen süreç önemli bir süreçti ve kaybedilmesi yazık oldu ve onun dersleri daha tam çıkarılmış değil. Bu kitabın Türkçe baskıya yazdığım ön-sözde de altını çizdim. Oslo'da üçüncü taraf vardı ve 16-17 görüşme yapılmıştı. Görüşmelerin hepsi Oslo'da değil, bu 16-17 görüşmeye heyetler halindeydi. Bu gün hâlâ heyetler haline gelemedik, o zaman gelinmişti. Kandil'den iki kişi geliyordu; Sabri Ok ve Mustafa Karasu., bazen üç, her zaman değil. İki de Avrupa'dan Zübeyir Aydar ile Adem Uzun; beş. 16-17 kere toplanıyorlar, görüşüyorlar ve biz kamuoyu ve toplum olarak internette düşen bu görüşmelerin bir tanesinin 15-20 dakikalık bölümünü öğrenmiş olduk.. Kimisi diyor ki "Farklı görüşmelerin montajlanması"; her neyse, tape'yi dinlediğiniz zaman 10-15 dakika sürüyor. 16-17 kez toplanıldığını ben biliyorum. "Nereden biliyorsun" diye sorarsanız, Zübeyir Aydar söyledi, ona sordum "O galiba beşinci görüşmeydi" dedi hatta o çıkan tape için. Şimdi 16-17 kez görüşme varsa, görüşen taraflardan birinin yarısı ta Kandil'den Norveç'e kadar gidiyorsa ya da Avrupa'daki bir başkente, zaten birçok unsurun devreye girmiş olması gerekiyor. Onun lojistiğinin hazırlanması gerekiyor ve bir sürü angajman gerekiyor.

Bu çok anlamlı ve hayırlı bir gelişmeydi.

Bu nasıl kesildi? 2011 seçimleri 12 Haziran'da yapıldı, o tarihe kadar o kadar da yol alınmış. O tape'yi hatırlarsanız, orada çok ilginç bir şeyler var; diyor ki görüşmeye katılan resmi heyet mensuplarından biri “Hâlâ kısa yazmasını öğrenemediniz şu raporu, kaç sefer oldu söylüyoruz” diyor, çünkü onlar rapor yazacak, onlar da alacak raporu İmralı'ya götürecekler. Türkiye'nin Milli İstihbarat Teşkilatı, PKK'nın organları arasında bir ara organ gibi çalışıyor adeta, düşünebiliyor musunuz? Kandil'den gelen ve Avrupa'dakilerle birlikte bir heyet oluşturanlarla oturuyor konuşuyor, sonra onlar bir zabıt hazırlıyor, o zaptı alıp İmralı'ya PKK liderine götürüyorlar, sonra onun cevabı herhalde onlara geri getiriliyor filan.

Eee bu kadar ısınmış ilişki, daha ne olabilir?

Türkiye'nin Milli İstihbarat Teşkilatı'nın müzakere ettiği muhatabının bir ara organı haline dönüştüğü mesafeye kadar iş daralmış ve MİT adına katılan sistem ediyor hatta diyor ki: *“Şunu kısa yazın, çünkü adam da her kelimeyi dakika dakika inceliyor, zaten daracak bir yerde görüşüyoruz, sıcak hava”* diyor filan.

Abdullah Öcalan'ın metinleri çok titiz incelediğini söylüyor.

Böyle diyaloglar var. Bu kadar yakınlaşmış bir ilişki belli bir olgunluğa eriştikten sonra ne bekleniyordu?

2011’de seçim olduktan sonra birtakım senaryolar... iş şuraya vardı, buraya geldi denecek. 2006’da temelleri atılmış olan, 2008 yılından itibaren süren bir görüşme trafiği var. 2008’de de olduğunu Mustafa Karasu uzun uzun ayrıntılı bir şekilde açıkladı, oradan biliyoruz.

Üç sene süren bir görüşme trafiğinden sonra son bir-iki ay duruluyor, niye duruluyor? 12 Haziran’da seçim var, seçimlerden sonra yeni bir siyasi denge ortaya çıkacak, siyasi irade kararını verecek.

Seçim oldu, AKP yüzde 50 oy aldı. Daha önce yüzde 40 küsur oy almış olan siyasi iktidar bu sefer yüzde 50 oyla iktidar oldu. 14 Temmuz günü, seçimlerin daha kırkı çıkmadan Silvan’da olay oldu, “PKK masayı ters çevirdi” dediler. PKK’nın içinde hiç şüphesiz bu sürece karşı unsurlar muhtemelen vardı, fakat şimdiki süreç Cizresi ile Lice’si ile 7, 8, 9 Ekim’iyle, Paris cinayetleriyle bile bozulmadı, “Provokasyona gelmeyelim, aman süreç yok olmasın” diye, o süreç birden bire feda edildi.

Silvan provokasyonu ile “Olay bitti” dendi.

2011 yılının 14 Temmuz’undan Aralık 2012’ye kadar 900 insan kaybettik Türkiye’de ve büyük zaman kaybettik.

Şimdi eğer seçimlerde yine bundan önceki seçimlerde yüzde 50 oy almış olan kişi aynı ve istediği oyu alırsa “Oynamıyorum ben, vazgeçtim, ihtiyacım kalmadı” diyebilir,

çünkü geçmişte kötü örnek var. Dolayısıyla onun o oyu almaması gerekiyor, yani çözüm sürecinin ve barışın selameti açısından Halkların Demokrasi Partisi'nin baraj aşım meclise girmesinde ve olmayan sürecin çatışmasızlık ve güçlü ateşkes haline gerçekten "süreç" haline gelmesinde böyle bir seçim sonucunun yararı olacağı kanısındayım, teşekkür ederim, çok sağ olun.

İKİNCİ BÖLÜM

SORULAR – YANITLAR

Seyfi Öngider (Moderatör): Saat 18:00 gibi Powell bir TV programına katılacak. Dolayısıyla bu bölümde öncelikle Jonathan Powell'a soru yöneltmek isteyen katılımcılardan dört-beş tane soru alalım, onları toparlayalım, aktaralım Jonathan Powell'a, sonra Cengiz Bey'e yönelteceğiniz sorularla biz kısa bir süre daha toplantıyı devam ettirebiliriz.

Öncelikle şimdi Powell hakikaten sunumunda bayağı kendisini sınırladı ve daha çok bu tartışma bölümüne bazı noktaları açıklamak için zaman bıraktı. Dediğim gibi dört ya da beş soru alırsak, sorulardan önce çok uzun görüş açıklamalarından imtina ederek daha çok soruyu toparlayan bir tarzda kısa konuşmalar yaparsak, zamanımızı daha iyi değerlendirmiş ve Powell'ın bizlerle birlikte olmasını değerlendirmiş oluruz. Gencay Gürsoy'un elini gördüm, önce Gencay.

Gencay Gürsoy : Powell ve aynı niteliklere sahip uluslararası birçok şahsiyetin paylaştığı önemli bir iyimserlik nedeni var. Türkiye'de güçlü liderlikler var, iki taraf da güçlü liderlerle temsil ediliyor gibi. Lakin taraflardan biri Türkiye'de sırtında çok ciddi yolsuzluk suçlamalarıyla, anayasa dışına çıkmakla, benzer problemlerle –hepsini saymıyorum, kendi güvenliğim açısından- böyle bir durumda, yani geleceğini, kendisinin, ailesinin ve yakınlarının geleceğini garantiye alabilmek için demokrasiden uzaklaşmaktan başka tırnak içinde “çaresi” yok gibi gözüyor, bu da

çözümü imkânsız hale getiriyor. Bu durumda Powell iyimserliğini muhafaza ediyor mu acaba?

Katılımcı: Benim de sorum Powell'e daha doğrusu Cengiz Çandar da kitabından bir alıntıyla bahsetti. Bu İrlanda Barış sürecinde “sürdürülebilir yapı” diye bir kavram var, ben ona kurumsal altyapı da diyorum. Bu sürdürülebilir yapı içerisinde organlar, kurullar, kişiler anlamında ne tür bir önlem alındı ya da ne tür bir yapılanma kuruldu? Bunu biraz açarsa çok sevinirim.

Vildan Ay: Güvensizlik, çözüm sürecinin fitratında mı vardır? Türkiye örneğinden yola çıkarak bunu soruyorum. Türkiye’de müzakere eden heyetlerin, tarafların birbirine olan güvensizliği, taraf olmayanların da sürece dâhil olanlara olan güvensizliği yerel bir örnek mi yoksa çözüm süreci bütün bu güvensizliklere rağmen, bunlarla birlikte yürüyen bir süreç midir?

Kadın Katılımcı: Mister Powell konuşmasında Kuzey İrlanda’da hâlâ birkaç, yani hâlâ problemlerin sürdüğünü söyledi. Ben şunu öğrenmek istiyorum: Toplumsal barış, taraflar arasında nasıl sağlandı ve sivil toplum bu sürece nasıl entegre edildi, özellikle Kuzey İrlanda barışında?

Turan Sarıtemur: Sayın Çandar bisikletten bahsetti, bençe bisiklet üç tekerlekli; hem ilerliyor hem duruyor, bazen de geri de gidebilir gibi geliyor, acaba ne düşünüyor?

Kadın Katılımcı: Sayın Powell kitabında sık sık hükümetlerin barış süreçleri yahut çözüm süreçleri boyunca hükümetlerin kamuoyuna bir şey söylerken perde arkasında başka şeyler yaptıklarını yazıyor. İspanya'da, İngiltere'de, muhtelif ülkelerdeki örneklerde bundan bahsediyor. Tabii biz ülkemizde yetkililerin, başta sayın cumhurbaşkanı olmak üzere söylenenler yüzünden kaygılanıyoruz ve kuşkuya düşüyoruz. Bütün bunlar söylenmekle birlikte acaba perde arkasından asıl olup bitenin başka türlü olabileceğini varsayabilir miyiz ya da başka şeyler oluyor da seçim öncesi kamuya karşı görünüşü kurtarma taktikleri olabilir mi? düşünüyorum, merak ediyorum.

Tatyos Bebek]: Sayın Powell' şeffaflıktan bahsediyor. Türkiye'deki görüşmelerde, biz sürecin şeffaf olmasını istiyoruz. Orada neler yaşanmış, Powell, şeffaflıkla ilgili neler söyleyebilir?

Cem Cemal Tekin: Benim iki tane sorum var, birincisi soğukkanlılığı ile tanınan İngiliz diplomasisinin Türkiye'ye bir örnek oluşturabileceğine inanıyor musunuz, doğru bir örnek midir? İkincisi de iletişimde medium denilen bir kanal vardır; bir alıcı-verici vardır, siz kendi bakış açınızdan Kürt tarafında mesajı alan ya da yöneten tarafın kim olduğunu düşünüyorsunuz?

Katılımcı: Son iki yıl içerisinde medya savunma alanlarına ben dört kez gidip bir kitap yazdım, özellikle dağdaki arkadaşlara barış süreciyle ilişkin ve kalıcı bir barışa yönelik

onlarca soru sordum. Oradakiler ev ödevine gerçekten çalışmışlar. Gördüğüm kadarıyla bizden daha iyiler ve en büyük sorunları da özellikle geri dönüşlerde ve ateşkeslerde büyük kayıplar verdikleri; bunu çok zor dile getiriyorlardı; IRA'da bu tür bir şey yaşandı mı bilmiyorum, geri çekilişlerde veya IRA'daki durum ne kadar sürdü?

Oysa gerilla hareketi her şeye rağmen sekiz defa tekrarlanan ateşkes süreci yaşıyor ve ona rağmen de onlarca, binlerce kayıp verebiliyor ve devlet her ateşkes sürecinde farklı bir model geliştirerek bu işi daha zor duruma sokuyor.

Powell babasını yitirmiş ve ailesi, kardeşi de tehdit alan biri olarak “Kürtleri tanımadım” dedi, “tanımıyorum” dedi, dağdakilerle görüşmek ister mi?

Birinci sorum bu;

İkincisi, bu üçüncü taraf konusu orada da çok tartışılan bir durum, çünkü Türkiye Cumhuriyeti genel hatlarıyla sürekli problem çıkartan yaramaz bir çocuk gibi dağdakilerin inançlarına saygısızlık yapma noktasında her gün yeni bir şey çıkartıyor. Bu yöntem doğru bir yöntem midir veya özellikle Ortadoğu'daki barışın Kürdistan'la sonlanacağına inanan biriyim ben, özellikle Ortadoğu'daki gelecek Kürt sorununun çözümünden geçiyor, bu noktada ne düşünüyor?

Seyfi Öngider (Moderatör): Mister Powell bunları mümkün olduğu kadar

cevaplandırabilirse, bazılarının birbiriyle ilintisi var, 15 dakika kadar bir zamanı var, umarım her birine tatmin edici cevaplar verme fırsatı bulur. Buyurun Mister Powell.

Jonathan Powell Sorulara Cevapları

15 dakika ve 11 soru ve de hızlı konuşmadan yanıtlar vermeyi deneyeceğim. Öncelikle şunu söyleyeyim: Güçlü lider konusundaki soru, güçlü liderin sergilediği eğilimler nahoş ise, mesela Tony Blair Irak Savaşı'ndan sorumlu tutulur ama Kuzey İrlanda barışına da imza atmıştır, yani barış inşa edebilmek için güçlü lider olmak özelliği derken bunu söylüyorum.

Gerry Adams'a bakalım, Gerry Adams çok güçlü bir IRA lideri ve onunla barış süreci yürütüldü, güçlü bir lider olduğu için barış mümkün oldu. Dolayısıyla bu iki özelliği ayırtmak mümkün. Bir lider hakkında hoşunuza gitmeyen şeyler ama barış süreci hakkında onu desteklemek; bence iki karşı partizanlıkla bu süreç çözülebilir diye düşünüyorum.

İkinci konu: Yapılar, ne tür sürdürülebilir yapılar vardı dediniz. Çok önemli sürdürülebilir bir yapı olmalı, işe yaralı. Eski İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres, çok sevilen bir isim değil ama hakikaten önemli bir kişiydi, şahsiyetti. Ortadoğu ile ilgili dedi ki, "Ortadoğu'da çözüm ne olacak? Toprak konusunda, mülteciler konusunda, hatta Kudüs konusunda ne olacak bunu hepimiz biliyoruz ama buraya

götürecek bir süreç yok” dedi, yani tünelin ucunda ışık var, iyi haber aracı bir süreç yapmak, oluşturmak, yani bir tünel oluşturmak, inşa etmek; ucunda ışık olan bir tünel oluşturmak. Burada asli olan “uç bacaklı tabure” olmalı, tabure düşmemeli. Böyle bir sürece çok fazla da istek, heves, ümit ancak bu şekilde bağlanabilir.

Güven konusu, şimdi fitratında mı var? Bütün barış süreçleri netice itibariyle birbirine güvenmeyen tarafların birbirine güvenmesine dayalıdır. Taraflar birbirine güvenmiyor diye bir barış süreci yürütülmez diye bir şey yok. Süreç yürütüldükçe birbirine güvenmeyen taraflar birbirine güvenir hale gelir ve bunun doğal bir sonucu olarak anlaşma ortaya konur, yani bunun asli boyutu anlaşmanın uygulanmasıdır, sonunda varılacak anlaşmanın uygulanmasıdır. Eğer vaatler tutulursa taraflar birbirine güvenmeye başlar, tutulmazsa güvenilmez.

2006 yılında İspanya örneğine bakalım. İspanya hükümeti belli bazı adımlar atacağını vaat etti, başbakan ve Cortés de parlamentoda bir konuşma yapacağını söyledi ama Cortés de parlamentoda bir konuşma yapmadı. Dolayısıyla bu da bir güven kaybına yol açtı. Başbakan diğer vaatleri de yerine getirmedi ama öte yanda ETA da vaatlerini yerine getirmedi, anlaşmayı iptal etti ve gerillaların İspanya'ya girişine müsaade etti. Hâlbuki bunu yapmayacağını vaat etmişti, eğer böyle bir şey olursa güven sarsılır.

Nihai hedef anlaşmanın imzalanması değil, güven tesisidir.

Kuzey İrlanda ile ilgili bir soru geldi. Şimdi bir peri masalından bahsetmiyoruz. Barış anlaşmasını imzaladıktan sonra mutlu mesut yaşamıyorsunuz. Kuzey İrlanda'da hâlâ siyaset var, hâlâ sıkıntılar var. Belfast'ta Katolikleri, Protestanlardan ayıran 18 adet barışla ilgili sıkıntı oldu, barış anlaşması imzalandıktan sonra 18 duvar hâlâ bâki. Salvador'da, Guatemala da, iç savaşın, çatışmanın yerini suç savaşın aldı. Onun için muhakkak surette barış sürecini sadece kurmak değil, inşa etmek de çok önemli. Bu da uzun süren bir şey; mezhep farklılıklarının ortadan kaldırılması, şiddetin bertaraf edilmesi, herkesin huzur içinde bir arada yaşamasını sağlamak sadece barış anlaşmasıyla bitmiyor.

Sivil toplumun dahil, sivil toplumun sürece mutlaka dâhil edilmesi lazım. Mesela Burma'da ulus çapında evvelsi gün bir ateşkes anlaşması imzalandı, etnik gruplar arasında bir barış görüşmesi süreci başlayacak, siyasi partiler de katılacak ama sivil toplumun da katılması şart. Bunu yapmanın yollarını bulmak gerekiyor, teknik olarak. Bisiklet örneği hoş bir örnekti. Bisiklet teorisinden çok hoşlandım çünkü temel bir hususu vurguluyor, o da şu: Bir süreci başlattınız diyelim, bırakmayın; bırakmayın, hareket ettirin. 2004 yılında bizim barış sürecimiz neredeyse çöküntüye uğramış vaziyetteydi ve IRA'nın muhakkak surette yaptıkları için nedamet getirmesi istendi ve silahları imha ederken televizyonda görüntülerinin yayınlanması istendi. Sinn Féin'de görüştüğümüz herkes buna itiraz etti. Ben Kuzey İrlanda'ya gittim, onlarla konuştum, havaalanında konuştum, arabayı

durdurdular, arabanın dışına çıktım ve dediler ki “Dünya tarihindeki en büyük banka soygunu bir gece önce olmuş, polis köpekleri geziniyor, IRA militanlarının bunu yaptığı ortaya çıkmış”. Bir taş aldım, topuma vurdum, Londra'ya geri döneceğim” dedim ama dedim ki “Yapılacak tek şey süreci sürdürmek, devam ettirmek, o bisikleti ilerletmek ne kadar zor olursa olsun önemli olan düşmemek”.

Dolayısıyla süreci sürdürebilmek, hareket etmiyor dâhi olsa şu anda çok önemli. Hükümet ve gizlilik; sahne arkasında neler oluyor. Şimdi hükümet, devlet sahne önünde “Teröristle biz görüşmüyoruz” diyor. İspanya'da Franko'dan bu yana bütün İspanyol başbakanları ETA ile görüştü, hepsi görüştü. Bütün hükümetler görüştü ve bütün başbakanlar da İspanya'da dediler ki “Biz asla ETA ile görüşmüyoruz”. Franko'dan sonraki ilk başbakan Suarez, parlamentoya gitti ve Cortés'e dedi ki “Ben ETA ile görüşmüyorum, hükümet görüşmez efendim, devlet görüşmez”. Felipe González muhalefet partisi başkanı idi “Ama dün akşam yemek yiyorduk beraber, ETA ile konuştuğunu söyledin bana” dedi, başbakana. “Hayır” dedi başbakan, “Görüşmüyoruz, konuşmuyoruz”. Bu şartlar altında başbakanlar uluorta söylemezler teröristle görüştiklerini. Bu çok normaldir, önemli olan yalan söyleyip ya da doğruyu söylemeyip işi yapmak, barışı sağlamaktır; tersinden daha iyi.

Şeffaflık; şeffaflıkla ilgili de aynı şeyi söyleyeceğim. Hemen hemen bütün süreçler istihbarat teşkilatlarıyla başladı.

1992'de IRA ile de istihbarat teşkilatı görüşmeye başladı önce. Efendim işte Güney Afrika'da da böyle oldu, burada da öyle. Bunun bir sebebi var, o da şu: eğer müzakereleri halka açık bir şekilde sürdürürseniz kamuoyu bunu desteklemeyecektir. John Major gizli gizli IRA ile görüşüyordu 1991-93 yılları arasında IRA ile Kuzey İrlanda'da görüşüyordu. 1993'te iki bomba patladı, Warrington'daki bu bomba patlamasında iki çocuk öldü. Çocuklardan biri 12 yaşındaydı. Çocuk babasının kollarında öldü, o baba bana dedi ki "Eğer bana İngiliz hükümetinin IRA ile görüştüğünü söylemiş olsalardı, oğlum da kolumda öldü, çok korkardım, çok kızardım. Altı ay sonra söyleseydiler o zaman memnun olurum, çünkü o zaman kollarımda ölmezdi oğlum, mutlu olurum".

Kamuoyu anlıyor, yani neden gizli temas kurulduğunu anlıyor, algılayabiliyor, barış için bu gerekli bir şey. Bir de tabii barış sürecinde yüzeyde görünen aslında arkada devam edenin sadece küçük bir boyutu, süreçle ilgili olarak sadece gördüğünüzle bir karara varmamak lazım.

İngiliz diplomatları dünyanın bu coğrafyasında da epey sorun çıkarmışlardır şimdiye kadar, onu da unutmamak lazım ama bu bölgeden, bu tecrübelerden bir ders çıkardım, o da şu: Sabırlı olmanın önemi, çünkü diplomatların en iyi özelliklerinden biri budur, sabır.

Hayırlı Cuma Anlaşması 1998'de imzalandığı zaman helikopterler SurmacCastle'dan kalktı ve Kuzey İrlanda soru-

nunu çözdük derken yanıldığımızı anladık, ancak dokuz sene sonra olmuştu anlaşmanın uygulanmasına geçiş.

Bu anlaşmaların kabulü uzun sürüyor, uygulanması daha da uzun sürüyor, buna da hazırlıklı olmakta fayda var.

Dokuzuncu soruya geldim, evet. İki şeyden bahsetmek istiyorum. Sorunuzun ilk bölümüne yanıt vereyim; eğer ilk denediğinizde başarılı olamazsanız, denemeye devam edin, çünkü barış süreçlerinde, mesela son yüz yıllık geçmişe bakacak olursak ilk seferinde başarılı olunmuyor normal olarak. Kuzey İrlanda'da 1973'de The Sunningdale Agreement imzalandı. Aynı unsurlar vardı, Hayırlı Cuma Anlaşması'ndaki kişilerle aynı kişilerdi, ama başarısız oldu. 1985 Teacher başbakanlığında da bir anlaşma yapıldı, o da başarısız oldu. 1993'te başka bir anlaşma yapıldı, Downing Street Antlaşması, o da başarısız oldu ama 1998'deki Hayırlı Cuma Antlaşması oldu ama daha önceki başarısızlıklar üstüne inşa edilmişti.

Aynı şey İspanya'da, Kolombiya'da ya da dünyanın herhangi bir başka bir yerinde de söz konusuydu. Türkiye'de de böyle olabilir. Belki on sene sürer, ilk süreç başarısız olur ama bu her sefer başarısız olacaksınız anlamında söylemiyorum. Çünkü çözülmez değil ve de çözülmemesi kaçınılmaz değil. Çözülmesi için liderlik, risk alma ve sabır gerekiyor. Burada olduğu gibi her yerde de başarı için bunlar şart.

Son yorum da nefret konusuyla ilgiliydi, yani nefret ettiğiniz insanlarla, sizin sevdiklerinizin kanına girmiş insanlarla aynı masada otururken nasıl hissettiniz? Peter Sheridan biliyorsunuz Kuzey İrlanda Polis Kuvvetleri'nin bir parçası, bir Katolik; Batı bölgesinde yaşıyor. Arabası iki kez havaya uçuruluyor ve arabanın içinde kendisi yok ama arabanın içindeki diğerleri ölüyorlar. Üç kez ailesiyle birlikte taşınmak zorunda kalıyor IRA saldırıları nedeniyle. Kendisini ben Downing Street'e 2006 yılında davet ettim; ilk defa Cumhuriyetçiler ve polis arasındaki görüşme orada gerçekleşti. Toplantıya geldi, bir intikam duygusuyla gelmemiştir, Martin Martin McGuinness'in elini sıktı, hatta şakalaştılar ve "Bundan sonra da teması bırakmayalım" dediler. İşte bu türden bir yaklaşım benimsemek gerekiyor. Nefreti ve intikam duygularını arkanızda bırakmanız gerekiyor, çünkü ancak bu şekilde başarılı olabilirsiniz.

Cengiz Çandar'a Sorular

Katılımcı: Cengiz Bey, çözüm sürecinin gerçekleşmesi için Abdullah Öcalan'ın özgürlüğü bir mecburiyet midir? Mesele bunu sorarken de ben şunu düşünüyorum: bence kendi halkına yapılan adaletsizliği düzeltmek için silahlı bir şeye girecek kadar hevesli bir insanın bu çözümü engellemek adına kendi özgürlüğünden belki de fedakârlık yapabileceğini düşünerek de söylüyorum, bununla ilgili siz ne düşünüyorsunuz.

Katılımcı: Konuşmacı güçlü bir başkanın olması gerekliliğini ifade etti. Gerektiğinde başkanların doğruyu söylemeyeceğini de ifade etti. Sayın Cumhurbaşkanı bütün bunları yaptıktan sonra da HDP'ye, Apo'ya, Kandil'e hakaret ediyor. Bunun Kürtler nezdinde yarattığı psikolojik kırılma nedir, bu iş nasıl olur? Bu konuyla ilgili Cengiz Bey'in görüşünü istiyorum.

İrfan Güler: Dünyanın birçok yerinde barış görüşmeleri yapıldı, bunlardan bir tanesi de İspanya. En son 2005-2007 yılları arasında İspanya devleti ya da hükümeti ile ETA arasında görüşmeler yapıldı ve bu görüşmeler nihayetinde başarısızlıkla sonuçlandı. Ancak ETA buna rağmen silahı bırakma yönünde bir tartışma içerisine girdi ve özellikle Bask toplumunda aşağıdan da gelen baskı neticesi artık İspanya hükümeti ile herhangi bir görüşmeye ya da anlaşmaya varmadan da biz silahı hayatımızdan çıkarabiliriz yönünde bir tartışma yaşadı ve nihayet öyle de sonuçlandı.

Şimdi ben kötü bir senaryo düşünüyorum: Diyelim ki PKK bütün çabasına rağmen devletle böyle bir barışı sağlamadı. Böyle bir durumda acaba PKK de ETA gibi dönüşüme uğrayabilir mi; yani tüm çabasına rağmen devletle böyle bir anlaşmayı sağlamadan da acaba silahı çıkarabilir mi, böyle bir başarı gösterebilir mi?

Sadi Yumuşak: Kürt sorunu ulusal bir sorun, tabiri caizse bir memleket meselesi. Türkiye'nin kalkınması, demokrasisi, her şeyi açısından hayati bir önem taşıyor. Aynı zamanda bir partiler üstü mesele olarak görülmesi doğru olmaz mı?

Jonathan Powell'ın biraz önce verdiği cevap da benim alkışına neden olan yaklaşım oydu; biz de bu çözüm sürecinin önemli zafiyetlerinden birisi olarak bunu görebilir miyiz? Bir partiler arası siyasi çekişmelere haddinden fazla maruz kalıyor ve olması gereken derecede partiler üstü bir yaklaşım eksikliği görülüyor olabilir mi? Bu açıdan çeşitli kesimlerin, başta aydınlar olmak üzere diyeceğim, daha yapması gereken ev ödevleri olabilir mi acaba? Teşekkür ederim.

Seyfi Öngider (Moderatör): Cengiz Bey'e toparlayarak bu sorulara cevap vermesi için sözü bırakmadan önce sizden sondan bir önceki arkadaşın sorduğu soru bana bu kitapta çok ilginç bir şeyi hatırlattı, onu aktarıp Cengiz Bey'e vereceğim sözü.

Bu süreçte çeşitli sorunlar ortaya çıkabilir ya da Kürt tarafı hükümet, devlet tarafından istedikleri, talep ettikleri yerine gelmezse ne yapar, yeniden silaha sarılır mı şunu mu yapar, bunu mu yapar diye çeşitli tartışmalar oluyor. Jonathan'ın kitabında anlattığı çok ilginç bir örnek var, 1990 yılında Kolombiya'da M19 gerilla hareketi, daha çok Kolombiya devlet başkanının inisiyatifinde yürüyen görüşmelerle hızlı bir şekilde sonuç alıyor ve Kolombiya devlet başkanı ile M19 hareketinin lideri Pissarro arasında bir barış anlaşması imzalanıyor, böyle birtakım anayasal değişiklikler falan da içeren, silahların bırakılacağı ve bu gerilla hareketinde yer alanların toplumun içerisine katılacağı, siyasete katılım

yollarının açılacağı bir çerçeve üzerinde anlaşılıyorlar. Bu anlaşma Kolombiya'da kongreye gidiyor, kongre bunu reddediyor. Bunun üzerine ne olacağına ilişkin görüşmeleri yürüten heyet tekrar M19 gerillalarının bulunduğu dağlara gidip Pissarro ve arkadaşlarına durumu bir endişe ile açıklıyorlar ve "Şimdi ne yapacaksınız" diyorlar, Pissarro ve arkadaşları diyorlar ki "E o zaman biz gideriz başkente, kongre liderleriyle görüşürüz, biz anlatırız onlara durumu" diyorlar.

Gerilla hareketinin liderleri Pissarro ile yardımcısı yanlarına 60 kadar gerillayı alıyor, onlara polis statüsü tanıyor devlet başkanı, 40 tane de polis ekliyorlar, 100 muhafızla başkent Bogota'ya gidiyorlar, iki ay boyunca kongre liderleriyle görüşüyorlar, tartışıyorlar ve onları ikna ediyorlar, yani böyle şeyler de var, her türlü yol var.

Sonra Pissarro seçimlere katılıyor, hakikaten çok iyi bir performans gösterirken bir uçak kazasında ölüyor ama kısa süre sonra Kolombiya'da başkent Bogota'yı eski bir M19 gerilla liderinin belediye başkanı olarak yönetmeye başladığını görüyoruz.

Şu olursa ille de bu olur, silaha sarılır diye çok mutlak şeyler yok. O ülkenin şartlarına göre, Cengiz Bey'in de konuşmasında çok altını çizerek, haklı olarak belirttiği gibi uluslararası koşullara, konjonktüre bağlı olarak pek çok şey ortaya çıkabilir. Burada da bu sürecin çeşitli kesintileri mümkün, başka birtakım problemlerle karşılaşmak müm-

kün ama her problemde illa da şu yoldan gidilecek diye bir şey yok. Dünyada olan biteni ve örnekleri o bakımdan da incelemekte, öğrenmekte gerçekten büyük fayda var.

Buyurun Cengiz Bey.

Cengiz Çandar'ın Sorulara Yanıtları

Gerçi soruların içinde yoktu ama Seyfi bey'in bıraktığınız yerden, Kolombiya üzerinden ben de bir iki notla soruların ikisini, belki de üçünü birleştirerek cevap vermeye çalıştım. Kitapta Kolombiya ile ilgili olarak o örneğin dışında oldukça geniş, bir hayli alan tutan yüzölçümü itibariyle bir bölgeyi barış müzakerelerinin selameti için...

Siz burada ne yaparsanız yapın; yönetin, silahlı olarak bulunun, ekin biçin, yiyin, yatın uyuyun falan diyor Kolombiya hükümet. Bir yönetim alanı bırakıyorlar anlaşma gereği. Ama müzakerelerin selameti için nihai barış anlaşması yok. Bu çok ilginç bir durum, bence şunun için ilginç bir durum: Geçen yıl haziran ayında Oslo'da, Norveç'te Oslo Forumu diye bir toplantıydım ve her sene toplanılıyormuş, benim ilk kez katıldığım bir toplantı. Bu dünyadaki çatışmalı çözüm girişimlerini yapanlar bir araya geliyor. O toplantının da yıldızı bu sene Kofi Annan'la böyle büyük isim Jimmy Carter'dı. Çeşitli paneller vardı, bir tanesi Kolombiya ile ilgiliydi. Kolombiya gerillalarını temsilen Birisi dağdan gelmişti. Bir de Kolombiya barış görüşmelerinde rol alan

Norveç Dışişleri'nden birisi vardı. Norveç'in barış görüşmelerindeki temsilcisi, arabuluculuk yapıyordu. Bu görüşmeler Oslo'da başladı, Havana'da devam ediyor ve halen de devam ediyor. Yakında birkaç ay içinde de çözüme ulaşma umudu bir hayli yüksek, bizzat tanık olunca merak ettim, Kolombiya denilince bakıyorum, bir de PKK'lilerden öğrendim ki Kolombiyalılarla onların da yakın ilişkisi varmış, yıllardır ve çok dikkatle de izliyorlarmış.

Dolayısıyla böyle komşuda pişer bize de düşer mantığı ile Kolombiya nasıl gidiyor, burayı nasıl etkiler diye bakıyoruz.

O panelleri izlerken Norveçli bir laf etti. Kolombiya Cumhurbaşkanı Juan Manuel Santos, -kendisi sağcı, liberal sağcı, yani serbest piyasa yanlısı, hatta muhafazakâr bile sayılıyor-, çözüm için koyu bir siyasi irade gösteriyor, fakat silahları susturmayı reddetmiş. Nihai anlaşma imzalanana kadar "Bulduğum yerde yakarım gerillaları" diyor, yani bir yandan savaşıyor, bir yandan da Havana'da barış görüşmeleri cereyan ediyor. Ben acaba yanlış mı anladım diye böyle bir kahve arasında gittim Norveçliye dedim ki "Konuşurken böyle bir cümle mi söylediniz, ben mi yanlış anladım?"

"Öyle söyledim" dedi.

"Nasıl, yani Kolombiya devlet başkanı nihai barış anlaşması imzalanana kadar silahları susturmayacağını mi söylüyor?"

“Evet”, “Müzakereler devam ediyor mu” dedim, “Evet”, “Eee nasıl oluyor” dedim. “Basbayağı oluyor, bir yandan savaş cereyan ediyor”. Kolombiya cumhurbaşkanı ateşkes ancak nihai barışla uyulacak bir şeydir diye kendisini bağlamış. Bu görüşmelerin devamına engel teşkil etmiyor.

Bunu her yere uygulamak mümkün değil, Türkiye’de mümkün değil böyle bir şey, yani kan gövdeyi götürürken işte günlük klasik deyimle “Şehit cenazeleri gelirken” barış süreci, çözüm süreci diye kimse ortaya çıkıp konuşamaz. Hava biraz gerginleşince atmosferik hava da bozuluyor, Coster işlemez oluyor, sanki başka türlü bir türlü İmralı’ya gidilemiyor, on gün hava öyle kalsa oradaki devlet görevlileri de stokları bitirseler sanki açlıktan ölecekler!

Dolayısıyla her çatışmanın ki Kolombiya’nın Türkiye’ye benzer tarafı 40 küsur senedir devam ediyor, örgüt Kolombiya Kurtuluş Cephesi’nin çıkış noktası Marksist-Leninist. Bir de narkotik trafiğine de girmişler, daha doğrusu bu narkotik trafiğindeki onları mali olarak desteklemişler. Türkiye’de de biliyorsunuz benzeri iddialar var, doğru mu değil mi onu tartışmıyorum ama Kolombiya ile Türkiye arasında bir sürü paralellik var.

Fakat mesela çözümün mekaniği –mekanizması demeyim- mekaniği anlamında birbirine emsal teşkil edecek hiçbir tarafları yok. Bu her çözüm girişiminin kendi özgünlüğünün ifadesi bakımından anlam taşıyor.

Şimdi buradan sorulara gelirsek, iki soruyu birleştireyim. Birincisi “acaba Öcalan kendinden feragat etse de şu çözümün önünü açsa”, öbür soru da “ETA gibi yapsa, silahtan vazgeçse, hükümetle de doğrudan muhatap olmadan, bu mümkün değil mi?” Bu ETA sorusu keşke Jonathan Powell buradayken kendisine sorulsaydı. Bundan iki yıl önce yanılmıyorsam ETA'nın silah bıraktığı toplantının fotoğrafında masada Jonathan Powell vardı, bütün dünya basınına çıkan fotoğrafta İrlandalılar, Gerry Adams filan vardı, Jonathan da masada oturuyordu Kuzey İrlanda barışı deneyimi üzerinden giderek bu ETA faslında bir hayli rol oynadı.

Türkiye’de şöyle bir dert var, bir kere çözüm girişimlerini başlatmış olan ve birinci derecede taraf konumunda olan cumhurbaşkanı bile daha yakın geçmişte “Kürt sorunu yoktur” dedi. Türkiye’de bunun partiler üstü olabilmesi için daha biz işin çok başlarındayız; bir yandan çok yol aldık, geçmişle bazı karşılaştırmalar yaparsak, bir yandan da işin çok “ABC”sindeyiz, çünkü daha sorun olup olmadığı konusunda mutabakat yok.

Cumhurbaşkanı yok diyor, MHP için telaffuzu bile söz konusu değil. CHP ayrı bir telden çalışıyor filan. Sorun olduğunda mutabık kalındığı noktada bu sorun nasıl bir sorundur, sorunun tanımlanması üzerinde ciddi farklılıklar var. İrlanda’da, Kolombiya’da, İspanya’da, El Salvador’da sorunun tanımı konusunda bir ihtilaf yok, çözüm yöntemleri konusunda olabilir ama böyle bir sorun var mıdır ve taraf-

ları kimlerdir noktasında bir ihtilaf yok. Türkiye’de daha sorun tespiti ve tespit ettikten sonra da sorunun tanımlanması noktasında daha gideceğimiz yol olduğu anlaşılıyor; bu bir.

İkincisi, bu sorunun iki boyutu var ve iç içe geçmiş durumdadır; tabii benim kendi algılamamdan söz ediyorum. Bir Kürt sorunu var, PKK yokken de vardı, dolayısıyla çok klasik laf var ya, “Kürt sorunu PKK’dan bağımsız bir şeydir, PKK yokken vardı Kürt sorunu”. Doğru, Cumhuriyet’in kuruluşundan itibaren, hatta öncesinden itibaren bile bir Kürt sorunundan bahsedebilir durumdayız. Peki, bunu ayıralım, ayıramıyoruz, niye ayıramıyoruz? Çünkü PKK ortaya çıktıktan sonra, -PKK da yeni bir şey değil; 1978’de kuruldu, 1984’te silahlı mücadeleye başladı – bugüne kadar sekiz kez ateşkes ilan etti. 1993’ten itibaren hatta daha gerisinden itibaren bugüne kadar devletle muhtelif düzeylerde diyalog çabaları ve çözüm girişimleri var, artık bir tarihçesi var, bir dosya halinde ve bu PKK ile birlikte var.

PKK’dan önce Kürt sorunu vardı ama Kürt sorunu, Kürt sorunu halinde telaffuz edilir şekilde ve sorun olarak bir dosya haline getiren ve çözümü zorlayan da PKK oldu. Dolayısıyla Kürt sorunu ile PKK’yı artık birbirinden ayıramıyorsunuz. İkisinin doğum tarihleri aynı değilse de PKK Kürt sorununun ürünüyse, PKK’yı ayıklayarak Kürt sorununu çözemeyiz; beraber ele almak zorundasınız, öyle bir mecburiyet var.

PKK bütün Kürtlerin ne kadarını temsil ediyor? Hiç önemi yok. İngilizce critical mass diye zaten fiziki bilimlerde de kritik kütle anlamına gelen bir şey var, Kürtlerin kritik külesini temsil ediyor, Mehmet Metiner'i temsil etmiyor tabii, etmesi de gerekmiyor, çünkü Mehmet Metiner için sorun yok; o başbakanını, genel başkanına, cumhurbaşkanına bağlı birisi, bir şey talep etmiyor o. Ediyorsa da “Besni’de, Kahta’da şöyle bir sorun var, şu iş halledin” diyor. Cumhurbaşkanının da söylediği gibi Kürt vatandaşlarımızın sorunlarını dile getirebiliyordur partisinin içinde ama Kürt sorunu anlamındaki sorunun taşıyıcısı PKK, o olduğu için zaten bu kadar kan dökülüyor, müzakere edilmiyor filan.

Dolayısıyla buradan hareketle bu ikisinin iç içe geçmişliği ve ayrılamazlığı nedeniyle Abdullah Öcalan ve PKK'nın ve silahların ne olacağı zaten gündeme geliyor. Bu iç içe geçmemiş olsa ne hali varsa görsün, “zaten Kürtlerin ne kadarını temsil ediyor ki, zaten güçlerinin önemli bölümü Türkiye sınırlarının dışında, Türkiye'nin içindeki kısmı da biz güvenlik güçlerimizle entegre ederiz, kontrol altına alabiliriz, bu sorunla da yaşamaya alışırız, zaman içinde de sosyolojik olarak da bu çözülebilir” diye bakarsanız, Kürt vatandaşlarımızın sorunlarını da çözdüğünüz ölçüde, giderek seçmelik ders haline getirerek Kürtçeyi, üniversitelerde Kürdoloji enstitüleri kurdurarak, bir televizyon kanalında Kürtçe yayın yaptırarak kimlik anlamında, Kürt kimliği anlamındaki taleplere karşılık verdiğiniz ölçüde Kürt sorununun en can alıcı noktalarından birisini çözmüş olursunuz, hallolur iş ama niye hallolmuyor?

Silahlı mücadele var ve bitmiyor, halledemiyorsunuz.

O zaman silahlı mücadeleyi bitirmek diye bir mesele önünüze çıkıyor. Bu sefer silahları taşıyanların elinden o silahları almak için onlarla konuşmaya başlıyorsunuz, bu sefer onların taleplerini dinlemek zorunda kalıyorsunuz; süreç dediğiniz bu zaten. Bu taleplerin içinde bir de biz ne olacağız talebi var.

Bu taleplerin en başında da Abdullah Öcalan'ın ne olacağı talebi geliyor. Feragat etsin dediğiniz Abdullah Öcalan büyük bir feragat gösterip dese ki “Ben zaten ağırlaştırılmış müebbet yemiş durumdayım Türk adaleti tarafından, ağırlaştırılmış müebbedin Türkçe basit tercümesi burada ölmektir. “Ben burada ölümümü bekleyeceğim ey halkım, bugüne kadar bana gösterdiğiniz teveccühten ötürü size teşekkür ederim, beni burada unutun” dese, bir sürü insan onu bırakmıyor. “O ne olacak” diye soruyor. “O ne olacak” diye sormaları, zaten mevcut statüsünün dışında bir statü edinmeye çalışılması ve mevcut statüsünün dışında bir statü edinilmesi demek: Kürtlerin dillerinde temel eğitim görme talepleri kadar önemli bir şekilde kendilerinin iradelerinin, isteklerinin karşılık bulması anlamına geliyor. Abdullah Öcalan'ın özgürlüğü konusu ya da özgürlüğe geçiş süreci ve bunun için alınacak önlemler demek. Kürtlerin kendilerinin var oluş talepleriyle iç içe geçmiş bir şekilde kendisinin ifadesini bulduğu için önemli bir şey. yoksa Abdullah Öcalan öyle bir şövalyelik yapıyor da zaten “Ken-

dim için bir şey istiyorsam namerdim” gibilerden bir mesaj da veriyor dışarı.

Dışarı çıkan bazı bilgilerde bir şey pazarlığı yapmadığı “Ben ne zaman bırakılacağım edeceğim”, diye sormasa da, Abdullah Öcalan’ın özgürlüğe doğru gidiş süreci bu tür sorunların doğasında, eski deyimle kendi içinde mündemiç bir şey. Bu olmadan zaten yol alamazsınız, zaten Abdullah Öcalan’ın durumuna bir cevap gelmezse, Kandil’dekilerin durumuna hiç gelmez. Onlar da orada bilmem ne kadar silaha kumanda ediyorlar.

Sadece Türkiye’nin içindeki silahlara kumanda etmiyorlar. PKK, pan-Kürt bir hareket olarak Suriye’de şu anda uluslararası gündemin bir numaralı meselesi haline gelmiş olan IŞİD’e karşı en canlı, hayati savaş gücünü temsil ediyor, kim onlar? YPG, yani Kürtçesinin Türkçe tercümesi Halk Savunma Birlikleri. Kime bağlı? PYD’ye bağlı. PYD, yani PKK ile ideolojik ortaklığı var ama aynı şey değil, pek aynı şey değil.

Ben daha iki hafta önce Irak Kürdistanı’nda Salih Müslim’le beraberdim. Bundan iki sene önce tanıştığımız zaman olduğu gibi cep telefonunun duvar kâğıdı Abdullah Öcalan fotoğrafı olmaya devam ediyordu.

Salih Müslim’in, PYD liderinin. Şimdi peki aynı şey diyelim de YPG, her gün dikkatle ana akım basını, benim de men-sup olduğum ana akım basını değil ama genel anlamda

basını izliyorsanız her gün herhalde Türkiye'nin özellikle Güneydoğu Bölgesi'nde birçok yerde cenaze kalktığından haberdar oluyorsunuz demektir.

YPG'li cenazeleri kalkıyor.

YPG savaşçıları, Karşlı, Hakkâri, Batmanlı, Diyarbakırlı, Liceli, bilmem işte Nusaybinli, Mardinli, dörtte üçü buranın çocukları. Dolayısıyla Rojava, yani Suriye Kürdistanı ile Türkiye'nin Kürt hareketi şu anda birleşmiş durumda. O sınır bizim ilkokullarda, ortaokullarda coğrafya kitaplarında durduğu haliyle sadece kâğıt üstünde bir sınır, fiilen kalkmış vaziyette o sınır ve Türkiye ve Suriye Kürt hareketleri birleşmiş durumda.

Şimdi oradaki bu savaş gücüne kumanda edenler de Kandil'de oturuyorlar, yani YPG'nin, APG'nin hepsinin komuta merkezi KCK denilen birim üzerinden Kandil.

Siz Abdullah Öcalan'ın durumuna cevap getirmeye çalıştığınız anda eş zamanlı olarak Kandil'dekilerin ve Kandil'dekilerin kumanda ettiklerinin statülerini de tartışmak durumundasınız, başka türlü silahsızlanma mümkün değil.

Şimdilerde bu son çözüm süreci itibariyle 28 Şubat, daha sonra Öcalan'ın Newroz açıklamasıyla söz konusu olan silahsızlanma sorunu Türkiye'ye yönelik olarak silahlı mücadelenin bitirilmesinin ilanı meselesi; PKK'nın silahsızlanması meselesi değil, çünkü PKK'nın silahsızlanması

demek, Suriye'dekini de mi silahsızlandıracağız? PJAK (Partiya Jiyana Azad a Kurdistanê) diye İran'a dönük Kandil Dağı'nın bir bölümünde sadece üniformalarının üzerindeki hâki renk biraz daha açık, oradan fark ediliyor, "Evet bu PKK'lı değil, PJAK'lı" diyorsunuz. İran'a karşı silahlı mücadele yürütmek üzere oradalar. Bütün bu güçler bir yandan Kobani'de, Afrin'de, Rojava'da, Haseki'de çeşitli bölgelerde, noktalarda savaşçı güçler var, keza sadece Kandil'de değil Irak Kürdistan'ında Sincar'da, Şengal'de, Kerkük civarında Mahmur'da bir sürü yerde savaşçı güçleri varlar. Siz bunların silahsızlanmasını talep edemezsiniz ki, dönerler "Size ne, biz IŞİD'le savaşıyoruz" derler. Üstelik de şimdi Amerikalılar yardım ediyor, her ilde ortak komuta merkezi var. Peşmerge komutanı YPG temsilcisi ve Amerikan askeri sorumlusu var orada, yani orada senle ilgili bir durum yok, IŞİD'e karşı savaşıyorlar.

Türkiye'nin savaşmadığı, şu ya da bu gerekçeyle savaşmaktan sarf-ı nazar ettiği IŞİD'e karşı savaşan bir güç var.

Dolayısıyla onun silahsızlanmasını talep edemezsiniz, zaten Türkiye'deki iktidar da o gerçekçilik noktasına geldi, biz onu demiyoruz. Türkiye'ye karşı silahlı mücadeleyi bitirdiğini ilan etsin, bunun üzerinde bir egzersiz var. Abdullah Öcalan'ın bu çağrısı yapması istendi, o da dedi ki "Bir kongre toplayın bizim arkadaşlar ve bu kararı alın ama" dedi "şunlar şunlar karşılanırsa". Şimdi "ama"lı mı edilecek "ama"sız mı edilecek? Şu anda geldiğimiz tıkanıklık noktası bu.

7 Haziran'dan sonra bu süreç devam edecekse bunlara cevap bulmak üzere devam edecek demektir. Aynı anda bütün bunlar ister istemez PKK'nın Türkiye'ye dönük silahlı mücadelesi ne olacaktır, bu silahlı mücadeleyi bitirme karşılığında, sona erdiğini ilan etme karşılığında PKK mensuplarının Türkiye içinde ve dışındaki komuta kademelerini ve bizzat İmralı'daki liderlerinin statüsü ne olacaktır meselesi var.

Şimdi konu açıldığı için söylüyorum, belki daha önce konuşmak gerekiyordu; Oslo süreci diye bilinip 2011'de akamete uğrayan dönemde birtakım hazır tasarılar var. Bunun egzersizi ta Özal zamanında yapılmıştı, aradan yirmi sene geçti, gene aşağı yukarı aynı yere geldik. Şu anda da devletin çekmecelerinde o duruyor. Doğrudan, ismen belli bir suça karışmış olarak aranmayan PKK mensuplarının bütün haklarını, siyasi hakları dâhil olmak üzere hemen elde edecekleri dosya çekmecelerde duruyor. Bu PKK'liler kafalarına göre hareket etmezler bunların yönetici kademeleri var, onlara "Gidin, siz serbestsiniz" demezse gitmez onlar, bir dava beraberliği var.

Kandil'deki 50 isim, isimler tespit edilmiş. Türk devleti bunların hepsini biliyor; karşılıklı anlaşılmış, 50 kişinin üç senelik bir geçici dönemden geçip durumlarının dondurulması, Türkiye'ye gelmemeleri, üç sene içinde herhangi bir suç işlememeleri halinde; tıpkı diğer PKK mensuplarının sahip olacağı haklara sahip olarak Türkiye'ye gelip siyasi sürece de katılabilmeleri; üç senelik bir geçiş dönemi belirlenmiş.

Abdullah Öcalan için de aynı sürenin beş yıl için telaffuzu edilmişti. Şimdi bunlar 2011 yılında hazırlanmıştı. Devletin bilgisi dâhilindeydi, sadece bu 50 kişi bu üç sene zarfında dağdan inilecek de inildikten sonra nerede yerleşilecek filan. Tabii o PKK'lılar hangi aşamalarla gelecek edecek?

Sonradan bir skandal haline dönüşen Habur, bunun ilk egzersiziydi.

Lafı uzattım, buradan şuraya varmak isteyip tamamlayayım. İşin silahlı kısmı, silah kısmı ve Abdullah Öcalan'ın statüsü kısmı genel Kürt sorununun çözüm arayışlarının entegre bir parçası, ondan ayıramazsınız.

Bir de arka planına baktığınız zaman bu yol zaten geçilmiş olduğu için şimdi benim size söylediğimi Kandil'deki herkes biliyor, Abdullah Öcalan da biliyor, tabii devlet de biliyor. Birden bire “Ben vazgeçtim, burada ölmeye karar verdim, ne kadar yatacağsak 20 sene mi yaşarız, 30 sene mi yaşarız, burada öleyim ben” demez ve dese bile başkaları “Bir dakika, bize fi tarihte şöyle bir öneri getirmiştiniz, demek bunu yapabilir durumdaydınız”. Bu anlaşmanın yürümemesi karşılıklı olarak sadece devlet tarafından değil, PKK tarafından da bazı şeylerin yerine getirilmemesi yüzünden olmadı, ama bu yemek pişti, onu demek istiyorum.

Bugün itibariyle 2015 yılının nisan ayı itibariyle “Ya Abdullah Öcalan'sız bu iş çözülebilir mi” dersek, hayır çözülemez. Bu nedenlerden çözülemez. Tabii işin bir tarafı daha

var: Kürt sorunu dediğimiz bir egemenlik paylaşımı sorunudur, çünkü Kürt sorunu Abdullah Öcalan'ın özgürlüğüne kavuşup kavuşmaması, PKK kadrolarının siyasete nasıl entegre olacaklarının halledilmesi meselesinin dışında, bunlar hiç olmasa da Kürt sorunu var diyorsak biz, demek ki Türkiye topraklarının önemli bir bölümünde Kürtler adında etnik kimliği farklı ve kendi arasında mütecanis bir unsur yaşıyor. Bunların ezici çoğunlukta yaşadıkları yerlerde diyelim, kendilerine benzer durumda sınırın hemen dibinde Irak'da federal bir Irak var, orada aşağı yukarı bağımsız ama Irak'ın federal yapısı içinde bir Kürt yönetimi var. Keza Suriye'de de fiilen Kantonlar halinde yapılar ortaya çıkmış, zaten cumhurbaşkanı da bir yurtdışı gezisinden gelirken "Kuzey Irak'taki durumun Kuzey Suriye'de olmasını kabullenemeyiz" dedi.

Bu ne?

İşte Kobani, Afrin ve Cezire kantonlarında PYD üzerinden Kürtlerin öz yönetimi. Şimdi durumu Türkiye'ye getirdiğimiz zaman dünyada Kürtler denilen insan topluluğunun yüzde 50'sinden fazlası Türkiye'de yaşıyor. Üstelik Türkiye bütün eksikliklerine, zaaflarına rağmen Avrupa Birliği aday üyeliği sürecine girmiş, Batılı kurumlarda hâlâ üyeliği devam ede gelen, 1946'dan bu yana çok partili parlamenter rejim deneyimi olan bir ülke. Irak ve Suriye'ye baktığınız zaman çok da ileri anlamda demokratik ölçüler bakımından kurumlaşmış bir ülke. Türkiye'nin Kürtleri Irak ve Su-

riye'deki soydaşlarından daha geri bir statüde olacak; olmaz, mantık bunu kabul etmez.

Ne olacak?

Bir statü sahibi olmaları gerekiyor, yani bir öz yönetimi: Bu federasyon mu olur, özerklik mi olur, iki kelimeyle hiç birini telaffuz etmediğiniz yeni bir kelime mi yaratarsınız ya da hiçbir şey söylemeden çaktırmadan fiilen mi yaparsınız –o da nasıl olacaksa– ama bunun olması lazım. Dolayısıyla Kürt sorunu, PKK ve Abdullah Öcalan konuları iç içe derken, Abdullah Öcalan ve PKK'nın ve silahlanma sorunu çözülürken dâhi Kürt sorununun Kürt sorunu bölümü, PKK sorunundan hariç olan bölümünün bir cevabının alınması lazım.

O cevap da Kürtler kendi kendilerini nasıl yönetecekler?

Siz Hakkâri'ye Ispartalı bir vali göndererek Ankara'dan ya da Diyarbakır'a Ankara'dan Kırklarelili bir vali, Tekirdağlı bir vali göndererek yönetmek zorunda mısınız illa? “Oradakiler kendi kendilerini yönetmeye ehil değil, ben bu yapıyla bugüne kadar alıştığım tarzla yöneteceğim, niye?, bölünürüz , Hayır bölünmeyiz, böyle olursa bölünürüz” diyorlar. Zaten bu sorunla ilgili can alıcı tartışma konuları da bunlar.

Sonuç olarak bir, Öcalan'ın durumu; iki, silah durumu; üç, Kürtlerin statüsü konuları Kürt sorununun çözüm süreci dediğimiz kavramın içini dolduran unsurlar.

Çok zamanınızı aldım farkındayım bir anekdotla bitireyim: Jonathan Powell'da buradaydı o Kuzey İrlanda sorununun en önemli aktörlerinden biri, çok zengin ve renkli bir belge sunmuş durumda bize, fakat daha önce onun yaptığı konuşmayı da hatırlatarak söylemek istediğim şu: Her sorunun kendi özgül yanları var. Bizim sorun çok da kolay bir sorun değil, mesela arkadaşlardan birisi cumhurbaşkanının Kuzey İrlanda'dan örnek aldığını –geçenlerde öyle bir demeci oldu hakikaten- “Galiba dersine iyi çalışmamış” dedi. Her şeye rağmen çok ciddi farklılıkları var. Tabii en kaba benzetme, orada IRA, burada PKK; orada Sinn Féin, burada BDP-HDP filan. Orada iş karışıyor. Bir kere ondan önce şunu söyleyeyim, silahlanma, daha doğrusu silahsızlanma konusunu bir ön şart olarak veya çözümün yegâne şartı olarak dayattığınız anda bir kere iş duruyor, yürümüyor. Mesela az önce Powell'in sözünü ettiği çözüm girişim 1972'de başlıyor. 1990'lı yıllarda John Major da el atıyor. İşçi Partisi'nin de bir itirazı yok, muhalefetteki; John Major hükümetinin çözüm girişiminde bulunmasına, fakat öncelikle John Major'un “Silahlar bırakılsın” sözü işi bitiriyor, IRA silahları bırakmıyor. Jonathan Powell'in baş aktörlerinden biri olduğu 1998 tarihli Belfast Anlaşması, bu Hayırlı Cuma Anlaşması'ndan tam yedi sene sonra 2005 yılında IRA silahlarını bırakıyor.

O anlaşmadan sonra bile silahlarını ve silahların bırakmıyor. Silah bırakılması, Uluslararası Silahsızlanma Komisyonu diye bir komisyon var, onun başında Kanadalı General

John de Chastelain ve bir Protestan ve bir Katolik rahibin tanıklığı ile bir tutanak tespit ediliyorlar. O sırada John de Chastelain'de İrlanda, İngiliz ve Amerikan hükümetlerine, Amerika'da George Michael adlı senatör vasıtasıyla arabuluculuk faaliyetinde olduğu için devrede, rapor veriyor. Silahsızlanmaya ilişkin ve hiçbir zaman, hâlâ bugün bile IRA'nın hangi silahları vardı da teslim edildi bu belirtilmedi. Şu kadar tüfek, bu kadar havan topu, bu kadar bilmem ne mermisi.

John de Chastelain dedi ki “Ben tatmin oldum, gördüğümle silahsızlanma sağlanmış, tatmin oldum”, anlaşmayı mühürledi, peki dediler. Zaten Uluslararası Silahsızlanma Komisyonu'ydu ve dediğim gibi meşhur anlı şanlı Kuzey İrlanda çözümü sayılan Belfast Anlaşması'ndan yedi sene sonra gerçekleşti bu.

Dolayısıyla bizim cumhurbaşkanı Kuzey İrlanda sorununa meraklıysa o zaman PKK silahsızlanmasının ilelebet erteleneceğini peşinen kabul ederek çözüm arıyor anlamına gelir ki onun kastettiği çözüm tek bir şey zaten PKK'nın silahsızlandığını ilan etmesi ve zaten oradan da iş tikanıyor, yürümüyor.

Benim vereceğim ve tamamlayacağım laflara örnek şuydu...

Bizdeki bu analogiye çok oturmayan Sinn Féin-IRA, HDP-PKK tarafı var işin. Şöyle, Gerry Kelly, IRA'nın efsanevi liderlerinden biri. Şimdi 60'lı yaşlarının üstünde. Çok uzun

yıllar hapis yatmış, bizle görüştürülmeden önce dediler ki “Şimdi müthiş bir teröristle karşılaşacaksınız”. Son derece sevimli bir adam çıktı karşımıza. Yakışıklı, uzun boylu ama bugün teröristten ne anlaşıyorsa, o kelimeye ne yükleniyorsa her bir şeyi yapmış ve çok uzun hapis yatmış ve İkinci Dünya Savaşı’ndan sonraki en büyük hapisten kaçma olayının da elebaşı.

Sonra bir daha yakalanıyor, Hollanda’dan silah taşırken üçüncü kez yakalanıyor. Üçüncü hapis döneminden sonra tahliye olunca IRA’dan ayrılıp Sinn Féin’e geçiyor. IRA’nın efsanevi isimlerinden biri ve ondan sonra barış müzakerelerinde heyetin üç numarası; Gerry Adams, Martin McGuinness ve Gerry Kelly. Hatta soruyu ben sordum, dedim ki “Peki şimdi siz Sinn Féin olarak İngilizlerle konuşmaya oturuyorsunuz ve birtakım taahhütler altına giriyorsunuz, bu taahhütleri IRA’dan sağlayacaksınız, çünkü silahlı güç IRA, Sinn Féin legal, silahlı değil; peki, bir kere şunu bir anlayalım: IRA’dan Sinn Féin’e nasıl geçiliyor?” Dedi ki “IRA’dan yakalanıp hapse girdiğin anda örgütle ilişkin kesilir, biter. Hapishane performansına bağlı, konuşursan, arkadaşlarını ele verirsen, karşı tarafa geçersin polis haline gelirsin. Hapishane ne olacağı belli olmayan bir süreçtir. Sağlam çıkarsan izleniyorsun. Örgüt seni biliyor ne yapıyorsun, ne yapmıyorsun, çıktuktan sonra bir daha örgüte başvuruyorsun alınabilecek durumdaysan alınıyorsun.” Gerry Kelly iki kere hapse girmiş, iki kere IRA’ya dönmüş ve uzun, 100 küsur gün açlık grevine yatmış ve serumla yaşatılmış, yani ölüyormuş, böyle bir efsane isim. Sonra Sinn Féin’e giriyor.

“Niye Sinn Féin’e girdin?” diyorum. “Ya artık silahlı mücadele dışında yöntemlerle bu çözüm girişimlerinde bulunabiliriz diye düşündük, sonra da görüşmeler başlayınca Sinn Féin heyetinde yer aldık.”

İşte Jonathan Powell masanın karşı tarafında, Gerry Adams, Martin McGuinness, Gerry Kelly birkaç kişi daha müzakere ediyorlar. Peki, bir noktaya varıyorsunuz IRA uymazsa ne yapacaksınız? Zaten silahlı güç IRA, IRA olmazsa iş yürümez. “Peki, siz IRA’yı nasıl ikna ediyordunuz? IRA dese ki size ‘Davayı satıyorsunuz, hemen yelkenleri suya indirdiniz İngilizler, iki tane viski ikram ettiler size, yemeğe götürdüler filan. Biz burada yeraltında kelle koltukta mücadele ediyoruz’”.

Güldü, dedi ki “Biz IRA liderleriydik, görüştüğümüz arkadaşlar da tamam biz ‘IRA ile görüştüğümüz’ dediğimiz arkadaşlar bizim astlarımızdı” dedi, “Onlar da bizi tanıyorlar; hangi mücadeleden gelmişiz, ne yapmışız, hapisane tecrübesi şu bu, biz bir şey söylüyorsak dinliyorlar” dedi.

Türkiye’de aynı durum yok; PKK liderleri, HDP liderleri gibi değil, yani hiçbir HDP lideri dağ tecrübesinden geçme değil. Kürtler nezdinde de Kürtlerin algılamasına ilişkin bir soru oldu, ona da cevap olur –buradaki Kürt arkadaşlar da gayet iyi bilir– dağ kültürel bir kavramdır, onun manevi bir üstünlüğü vardır. Dolayısıyla burada aynı denklem IRA- Sinn Féin denklemine benzer bir denklem söz konusu değil, PKK’lılar ileride belki bir gün HDP’li olabilir ama HDP’liler PKK’lı değil ve HDP’lilerin PKK’ya söz geçirecek bir durumda değil.

En son minik bir anekdotla noktalayayım: Bertie Ahern'le bu Belfast Anlaşması'ndaki Bağımsız İrlanda'nın başbakanı, güneyin başbakanı. Ben onunla Dublin'de konuşurken bir yerde dedi ki; Londra'nın Canary Wharf diye önemli bir merkezi var, orada bir bomba hadisesi oluyor, bir sürü şey havaya uçmuş, birkaç kişi ölmüş. "Gerry Adams ve Martin McGuinness'e 'Kesiyorum görüşmeleri, beyler sizle artık görüşmem' dedim ve kestik görüşmeleri" dedi, orada kesildi. O Canary Wharf bombalama hadisesi çok ünlü bir olaydır gerçekten bu Kuzey İrlanda barış sürecinde. Ben dedim ki "Kestiğiniz zaman bir daha başlatacağınızı biliyor muydunuz, barış görüşmelerini?" "Tabii ki biliyordum ama bu durumda devam edemezdik, müsait bir fırsat gelince bir daha başlayacağız".

"Peki, niyetinizin bu olduğunu Gerry Adams ve Martin McGuinness de biliyor muydu?" "Evet, biliyorlardı" dedi.

"Peki, bir soru daha, niye onları sorumlu tutuyorsunuz?"

"Onların işiydi bu".

"Nasıl onların işi?"

Army Council diye ordu konseyi diye bir yönetim mekanizması var IRA'nın. Gerry Adams ve Martin McGuinness'in ikisi de orada değiller" dedim.

"Ben size bir şey söyleyeyim mi IRA ile Sinn Féin'in görüşme yapması ne demektir, siz biliyor musunuz? Biz biliyoruz, İrlandalıyız, hepimiz birbirimizi biliyoruz".

“Ne demektir?”

“Gerry Adams'ın aynaya giderek kendisi ile konuşmaya başlaması demektir. Sinn Féin olarak gider, aynadaki aksi IRA'dır. Gerry Adams ve Martin McGuinness aynaya baktıkları anda Sinn Féin-IRA görüşmesi yapılıyor anlamına gelir; onların bilgisi olmadan ve kararı olmadan hiçbir IRA eylemi söz konusu değil” dedi.

Dolayısıyla Türkiye'ye aynı şeyi uygulayamayız. Bu nedenle 7 Haziran seçimlerinden sonra şayet HDP gerçekten güçlü bir varlıkla ve temsiliyetle parlamentoya girerse, Türkiye'deki çözüm süreci çok daha karmaşık, renkli ve ilginç bir hale de gelecek demektir.

Ne kadar karmaşık ve renkli olursa, çözümün de böyle iki ay, üç ay, beş aylık bir zaman aralığına sıkışmayacaktır. Tabiatı itibarıyla konunun zaten ne kadar karmaşık olduğunu, Kürt meselesi sadece Türkiye'ye ait bir mesele de değil, bölgenin hali de malum, o yüzden önümüzde daha hayli zaman var, umarız fazla burun kanamadan yol alırız diyelim.

Burada tamamlayayım, teşekkür ediyorum ilginize.

Seyfi Öngider (Moderatör): Biz teşekkür ederiz. Hepinizin katılımınız ve katkılarınız için teşekkür ederiz arkadaşlar.

